

Nr 275.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk; given Stockholms slott den 8 maj 1942.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Förslag
till
Lag
om åtgärder mot vanhävd av jordbruk.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Finnes å brukningsdel odlad jord till en vidd överstigande ett hektar, skall uppsikt hållas däröver att brukningsdelen ej vanhävdas, vare sig därigenom att jorden så vanskötes, att dess avkastningsförmåga äventyras, eller därigenom att nödiga byggnader bortföras eller lämnas utan underhåll.

2 §.

Till vanhävd är ej att hänföra nedläggande av jordbruk å äga, om med hänsyn till dennas naturliga beskaffenhet eller belägenhet eller annan omständighet det måste anses olämpligt att där driva jordbruk.

Ej heller skall den omständigheten att byggnad bortföres eller lämnas utan underhåll anses såsom vanhävd, om byggnaden till följd av förändringar i driften av jordbruket eller på grund av sådan sammanslagning av brukningsdelar, som medför väsentliga fördelar för jordbruksdriften, eller ock av annan dylik anledning blivit obehövlig; dock må, om i sammanslagningen ingår brukningsdel, som avses i lagen den 27 juni 1927 angående uppsikt å vissa jordbruk, å sådan brukningsdel befintlig byggnad, som genom sammanslagningen blivit obehövlig, bortföras eller lämnas utan underhåll endast såvida brukningsdelarna till beskaffenhet eller omfattning äro sådana, att först genom deras sammanslagning uppkommer jordbruk, därav brukaren kan erhålla sin huvudsakliga bärning.

3 §.

För avhjälpande av vanhävd som avses i denna lag är ägaren av brukningsdelen ansvarig, dock att, om brukningsdelen brukas av annan än ägaren, ansvarigheten för avhjälpande av vanhävd av jorden åvilar brukaren.

Att i vissa fall ansvarigheten för avhjälpande av vanhävd kan åvila annan än i första stycket sägs, därom stadgas i 8 § andra stycket samt 10 § första och andra styckena.

4 §.

Den i denna lag föreskrivna uppsikten skall utövas av de enligt lagen den 27 juni 1927 angående uppsikt å vissa jordbruk tillsatta jordbrukskommissionerna.

5 §.

Där på grund av inkomsten anmälan eller eljest jordbrukskommissionen finner skälig anledning antaga att å brukningsdel förekommer vanhävd, åligger det kommissionen att verkställa utredning i ärendet.

Finner kommissionen erforderligt att syn företages å brukningsdelen eller påkallas syn av den, som enligt 3 § första stycket är ansvarig för avhjälpande av vanhävden, skall sådan syn hållas av tre gode män, vilka efter framställning av kommissionen skola av länsstyrelsen utses bland dem som i orten äro valda till nämndemän, ägodelningsnämndemän eller gode män vid lantmäteriförrättning. En av synemännen må, där så finnes lämpligt, i stället vara lantbruksingenjör eller tjänsteman hos hushållningssällskap eller egnahemsnämnd. Synemännen skola å stället undersöka förhållandet samt däröver snarast möjligt och senast inom fjorton dagar efter erhållet förordnande till kommissionen avgiva redogörelse jämte förslag till de åtgärder, som för vanhävdens avhjälpande må finnas nödiga.

6 §.

Finner jordbrukskommissionen efter övertvägande av den utredning som förebragts, att å brukningsdelen föreligger vanhävd, skall kommissionen omedelbart söka med den, som är ansvarig för avhjälpande av vanhävden, träffa skriftlig överenskommelse, varigenom denne åtager sig att inom viss tid vidtaga erforderliga åtgärder till vanhävdens avhjälpande. I överenskommelsen skola angivas de särskilda åtgärder som skola vidtagas ävensom i fråga om varje särskild åtgärd utsättas tid, inom vilken åtgärden skall vara verkställd. Tiden bör i allmänhet ej överstiga två år men må, där så anses oundgängligen erforderligt, utsträckas till fyra år. Tillika må i överenskommelsen fastställas vite, dock högst femhundra kronor, för underlåtenhet att fullgöra överenskommelsen.

Kan överenskommelse ej träffas eller fullgöres ej åtagande i överenskommelse, skall kommissionen utan dröjsmål anmäla förhållandet till länsstyrelsen och därvid angiva de åtgärder, som kommissionen finner nödiga för vanhävdens avhjälpande.

7 §.

Har anmälan jämlikt 6 § andra stycket skett, skall länsstyrelsen höra den, som är ansvarig för avhjälpande av vanhävden, samt, om denne påkallar syn enligt 5 § andra stycket och sådan syn tidigare icke hållits eller länsstyrelsen eljest finner anledning därtill, förordna om syn. Länsstyrelsen skall där-

efter föreskriva de åtgärder, som erfordras för vanhävdens avhjälpande, samt förelägga den, som är därför ansvarig, för en var av åtgärderna viss tid, inom vilken åtgärden skall vara verkställd. Tiden bestämmes i enlighet med vad i 6 § första stycket sägs. Länsstyrelse må i fråga om byggnadsbeståndet å brukningsdelen ej föreskriva andra åtgärder än sådana, som äro oundgängligen nödvändiga för att å brukningsdelen skola finnas byggnader av den beskaffenhet, som fordras för jordbrukets ändamålsenliga bedrivande. Har i överenskommelse som avses i 6 § första stycket fastställts vite, må länsstyrelsen, om skäl därtill föreligga, utdöma vitet.

Försittes tid som i första stycket nämnts, äger länsstyrelsen på yrkande av jordbrukskommissionen giva det nya föreläggande ifråga om vanhävdens avhjälpande, som med avseende å brukningsdelens skick då må finnas erforderligt.

Vid meddelande av föreläggande enligt denna paragraf äger länsstyrelsen fastställa vite för underlåtenhet att ställa sig föreläggandet till efterrättelse ävensom fälla till sådant vite.

8 §.

Vad i 5—7 §§ stadgats äger ej tillämpning, där den för vanhävden ansvarige finnes vara på grund av medellöshet eller annan giltig orsak urståndsatt att avhjälpa vanhävden.

Föreligger fall som i första stycket sägs och är fråga om vanhävd av jorden å brukningsdel som brukas av annan än ägaren, äger jordbrukskommissionen, därest ägaren kan antagas vara i stånd att avhjälpa vanhävden, mot denne företaga ingripande enligt denna lag på samma sätt som om han vore brukare.

9 §.

Då för säkerställande av sådd eller skörd å brukningsdel så är oundgängligen nödvändigt, må efter anmälan av jordbrukskommissionen länsstyrelsen förordna att för nämnda ändamål nödig åtgärd skall verkställas genom kommissionens försorg. Innan sådant förordnande gives, skall länsstyrelsen bereda brukaren tillfälle att yttra sig i ärendet, såvida det utan märklig tidsutdräkt kan ske. Kostnaden för åtgärden skall förskjutas av allmänna medel och slutligen gäldas av brukaren.

10 §.

Har brukningsdel varit föremål för syn varom ovan sagts eller har, utan att syn förekommit, överenskommelse om avhjälpande av vanhävd enligt 6 § första stycket träffats eller föreläggande enligt 7 § första eller andra stycket meddelats och överlåter ägaren därefter äganderätten till brukningsdelen till annan, medför överlåtelsen icke befrielse för överlåtaren från den ansvarighet för den vid synen befintliga eller med överenskommelsen eller föreläggandet avsedda vanhävden, som före överlåtelsen åvilat honom,

där ej jordbrukskommissionen finner anledning befria honom från ansvarigheten.

Annan brukare än ägaren vare även efter det brukningsrätten upphört ansvarig för verkställandet av sådan åtgärd till avhjälpande av vanhävd, som det på grund av överenskommelse eller föreläggande ålegat honom att vidtaga, där han ej av jordbrukskommissionen befrias från ansvarigheten.

Innehavare av jord är skyldig tåla att annan, som är ansvarig för avhjälpande av befintlig vanhävd, vidtager de åtgärder å brukningsdelen som därför erfordras.

Vad i första och andra styckena här ovan stadgats angående den ansvarighet för vanhävd, som åvilar förutvarande ägare eller brukare, medför ej inskränkning i den ansvarighet för vanhävden, som jämlikt denna lag må åligga annan.

11 §.

Vite, som ådömes enligt denna lag, tillfaller kronan och må i händelse av bristande tillgång till dess gäldande ej förvandlas till frihetsstraff.

12 §.

För syneförrättning skola synemännen njuta ersättning av allmänna medel enligt vad särskilt stadgas.

Har överenskommelse enligt 6 § första stycket eller föreläggande enligt 7 § första eller andra stycket ägt rum, är den, vilken avhjälpandet av vanhävden enligt överenskommelsen eller föreläggandet åligger, där ej särskilda skäl till annat föranleda, skyldig att gälta kostnaden för syn, som på grund av stadgandet i 5 § andra stycket eller 7 § första stycket företagits i ärendet.

13 §.

Brukningsdel må tagas i anspråk för bostadsändamål eller för beredande av plats för industriell anläggning eller i annat liknande syfte; dock må detta, då fråga är om brukningsdel, som avses i lagen den 27 juni 1927 angående uppsikt å vissa jordbruk, icke ske, med mindre länsstyrelsen efter jordbrukskommissionens hörande prövar det nödigt.

Prövas i andra fall än i 2 § andra stycket avses synnerliga skäl föreligga, att brukningsdel sammanslås med annan, äger länsstyrelsen efter jordbrukskommissionens hörande tillåta att byggnad, som genom sammanslagningen blir obehövlig, bortföres eller lämnas utan underhåll.

14 §.

Klagan över beslut, som enligt denna lag meddelas av länsstyrelse, må föras hos Konungen genom besvär, vilka skola hava inkommit till jordbruksdepartementet före klockan tolv å trettionde dagen efter den, då klaganden erhöll del av beslutet.

Har länsstyrelse meddelat sådant förordnande som avses i 9 § gånge förordnandet i verkställighet utan hinder av klagan över detsamma.

15 §.

Vad i denna lag finnes stadgat skall ej äga tillämpning beträffande brukningsdel som tillhör kronan.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling, och skall äga giltighet till och med den 30 juni 1947; dock att, om under nämnda tid överenskommelse rörande vanhävds avhjälpande enligt 6 § träffats eller föreläggande enligt 7 § meddelats, lagen även efter den 30 juni 1947 skall, i fråga om brukningsdel som överenskommelsen eller föreläggandet avser, gälla intill dess i överenskommelsen eller föreläggandet angivna åtgärder vidtagits.

Så länge denna lag äger gällande kraft, skola lagen den 27 juni 1927 (nr 287) angående uppsikt å vissa jordbruk samt lagen den 25 juni 1909 (nr 57 s. 13) angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland, Dalarne och Värmland, sistnämnda lag i de fall den på grund av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 juni 1927 fortfarande kunnat tillämpas, med de undantag nedan angivas icke vinna tillämpning.

Bestämmelserna i 4 § lagen den 27 juni 1927 skola fortfarande tillämpas. Om före den nya lagens trädande i kraft jämlikt lagen den 25 juni 1909 eller lagen den 27 juni 1927 anhängiggjorts talan om föreläggande att avhjälpa vanhävd, skall den lag, på grund varav denna talan anhängiggjorts, fortfarande vinna tillämpning i avseende å sådan talan intill dess den blivit slutligen avgjord. Syn, som företagits enligt 5 § lagen den 27 juni 1927, så ock överenskommelse enligt 6 § första stycket och föreläggande, som skett enligt 7 § samma lag, skola hava samma verkan som om synen, överenskommelsen eller föreläggandet skett enligt den nya lagen. Detsamma gäller även beträffande syn, överenskommelse och föreläggande, som skett enligt lagen den 25 juni 1909.

Den nya lagen skall ej äga tillämpning med avseende å jord, varå redan vid lagens ikraftträdande jordbruket var fullständigt förfallet, och ej heller, såvitt angår ägarens ansvarighet för avhjälpande av vanhävd å brukningsdel, som genom avtal, träffat före nämnda tidpunkt, är till annan upplåten med nyttjanderätt på sådana villkor, att brukaren icke i händelse av brukningsdelens vanvårdande kan skiljas från nyttjanderätten; dock att lagen även i nu nämnda fall skall tillämpas, därest vid lagens ikraftträdande lagen den 25 juni 1909 eller lagen den 27 juni 1927 var tillämplig å brukningsdelen.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagen den 25 juni 1909 eller lagen den 27 juni 1927, skall hänvisningen i stället avse denna lag.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 17 april 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *provisorisk vanhävdslagstiftning* och anför därvid:

I skrivelse den 17 maj 1941 (nr 236) anhöll riksdagen, under åberopande av andra lagutskottets utlåtande nr 17, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa skyndsamt utredning angående en provisorisk lagstiftning mot vanhävd med giltighet tills vidare under rådande krisförhållanden, därvid de i utskottets motivering angivna synpunkterna borde beaktas, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Den 20 juni 1941 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla dels en utredningsman för verkställande av utredning rörande utvidgad vanhävdslagstiftning m. m., dels ock högst fem sakkunniga personer att med utredningsmannen deltaga i överläggningar i ämnet. Med stöd av detta bemyndigande tillkallades dels den 20 juni 1941 häradshövdingen N. Wihlborg såsom utredningsman, dels ock den 27 augusti 1941 ledamoten av riksdagens första kammare lantbrukaren O. L. Tjällgren i Multrå samt ledamöterna av riksdagens andra kammare lantbrukarna G. K. Pettersson i Hällbacken, A. Nilsson i Steneberg och S. Janson i Frändesta ävensom godsägaren K. Klinker i Månstorp att såsom sakkunniga deltaga i överläggningar rörande den ifrågasatta lagstiftningen.

Med skrivelse den 27 februari 1942 har utredningsmannen överlämnat promemoria med förslag till utvidgad vanhävdslagstiftning (SOU 1942: 5). I promemorian har intagits ett särskilt yttrande av en av de sakkunniga, herr Janson, vari denne anmält, att han i vissa hänseenden vore av skiljaktig mening. Över promemorian ha utlåtanden avgivits av lantbruksstyrelsen, egnahemsstyrelsen, statens livsmedelskommission, samtliga länsstyrelser, jordbrukskommissioner och hushållningssällskaps förvaltningutskott ävensom Sveriges lantbruksförbund, riksförbundet landsbygdens folk och småbrukarnas riksförbund.

Gällande bestämmelser m. m.

Den nu gällande lagstiftningen angående uppsikt över vissa jordbruk leder sitt första ursprung från det betänkande som år 1904 avgavs av den s. k. norrlandskommittén. Av denna kommitté framlagda förslag ledde till antagande av bland annat lagen den 25 juni 1909 om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarna (den norrländska arrendelagen) och lagen samma dag angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarna (norrländska uppsiktslagen). I samband med 1927 års reform av arrendelagstiftningen tillkom den nu gällande lagen den 27 juni 1927 (nr 287) angående uppsikt å vissa jordbruk.

1927 års uppsiktslag gäller för hela riket men har i likhet med vad förhållandet var med 1909 års uppsiktslag fått karaktären av ett komplement till den gällande sociala arrendelagstiftningen, vilken innehålles i dels norrländska arrendelagen eller, såsom den numera sedan dess tillämplighetsområde utvidgats betecknas, lagen om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand, och dels de i allmänna nyttjanderättslagen intagna bestämmelserna om jordbruksarrenden under bolag och med dem likställda jordägare. Lagen vänder sig således endast mot vanhävd å dylika jordägare tillhöriga fastigheter av en viss storleksordning, nämligen i de delar av riket, där norrländska arrendelagen är gällande, brukningsdelar, som innehålla högst 25 hektar odlad jord och minst 4 hektar inrösningsjord, samt i riket i övrigt brukningsdelar, som innehålla minst 4 och högst 25 hektar odlad jord. Enligt lagen har vanhävdsbegreppet bestämts sålunda, att vanhävd skall anses föreligga där jordbruket så vanskötes, att dess vidmakthållande äventyras, eller där nödiga byggnader bortföres eller lämnas utan underhåll. I 3 § göres från denna regel det undantag, att till vanhävd ej är att hänföra nedläggande av jordbruk, som på grund av sin naturliga beskaffenhet eller annan omständighet måste anses alldeles olämpliga för jordbruk. Såsom vanhävd skall ej heller anses, att byggnad, som genom sammanslagning av brukningsdelar blivit obehövlig, bortföres eller lämnas utan underhåll, såvida brukningsdelarna till beskaffenhet och omfattning äro sådana, att först genom deras sammanslagning uppkommer jordbruk, därav brukaren kan erhålla sin huvudsakliga bärgning. Länsstyrelsen kan dessutom i annat fall, där synnerliga skäl föreligga, att brukningsdel sammanslås med annan, medgiva, att byggnad, som genom sammanslagningen blir obehövlig, bortföres eller lämnas utan underhåll. Uppsiktslagen är, såvitt angår brukningsdel, som är utarrenderad, i regel tillämplig endast beträffande nödiga byggnader. Härjämte stadgas i lagen, att brukningsdel må, där länsstyrelsen prövar det nödigt, tagas i anspråk för bostadsändamål eller för beredande av plats för industriell anläggning eller annat liknande syfte.

Uppsikten utövas inom varje hushållningssällskaps verksamhetsområde av en jordbrukskommission, bestående av tre ledamöter, nämligen en ordförande, utsedd av Kungl. Maj:t, och två ledamöter, valda den ena av landstinget och den andra av hushållningssällskapets förvaltningsutskott.

Vid förekommande fall av vanhävd skall kommissionen med brukningsdelens ägare söka träffa skriftlig överenskommelse, varigenom denne åtager sig att inom viss tid, högst fyra år, vidtaga erforderliga åtgärder till vanhävdens avhjälpande. För den händelse sådan överenskommelse ej kan träffas eller ägaren ej fullgör sitt åtagande, äger kommissionen vid domstol anhängiggöra talan mot ägaren. Domstolen äger sedermera föreskriva de åtgärder, som erfordras för vanhävdens avhjälpande. Därest åtgärd, för vars fullgörande viss tid blivit bestämd, eftersättes, skall, där ägaren är bolag eller förening, en var, som under den föresatta tiden enligt stadgande i lag ägt företräda bolaget eller föreningen, dömas att böta minst 200, högst 5,000 kronor. Är ägaren enskild person, skall vad nu är sagt om företrädare för bolag eller förening äga motsvarande tillämpning å honom eller den eller dem, som enligt stadgande i lag må ha företrätt honom. Dylika böter må ej förvandlas till frihetsstraff.

Vid flera tillfällen sedan lagens tillkomst har inom riksdagen väckts fråga om mer eller mindre omfattande ändringar i ifrågavarande lagstiftning. I utredningens betänkande (sid. 15—24) har lämnats en redogörelse härför, till vilken jag tillåter mig hänvisa. Här må återgivas andra lagutskottets förenämnda utlåtande nr 17 vid 1941 års riksdag, däri utskottet, efter att ha redogjort för vanhävdslagstiftningens utveckling, i huvudsak anfört följande.

Den nu gällande lagen angående uppsikt å vissa jordbruk har tillkommit såsom ett komplement till den sociala arrendelagstiftningen. Denna lagstiftning avser fastigheter av viss storlek, som tillhöra bolag, ekonomiska föreningar eller enskilda s. k. spekulanter, och ålägger i flera avseenden jordägaren strängare förpliktelser vid utarrendering än som funnits påkallade i fråga om övriga arrenden. I syfte att förhindra de i ekonomiskt och socialt hänseende skadliga verkningar som kunna bli en följd därav att jordägaren — hellre än att underkasta sig dessa skärpta arrendebestämmelser — underlåter att vidmakthålla jordbruket å de brukningsdelar, som omfattas av den sociala arrendelagstiftningen, har det ansetts nödvändigt att fullständiga arrendelagstiftningen med en lagstiftning om uppsikt å sådana brukningsdelar. I överensstämmelse härmed har uppsiktslagen erhållit samma räckvidd som den sociala arrendelagstiftningen, och dess bestämmelser hava utformats i anslutning till det sålunda angivna syftet. Uppsiktslagen tillgodoser följaktligen icke det önskemål, som i och för sig ur nationalekonomisk synpunkt måste anses föreligga, att vanhävd förhindras å jordbruksjord i allmänhet.

De förslag, som framläggas i de nu till behandling föreliggande motionerna, avse i stort sett två skilda spörsmål. Å ena sidan framföres yrkande om införande av en lagstiftning mot vanhävd å sådana jordbruk, som falla utanför uppsiktslagen. Yrkande i denna riktning framställes i motionerna I: 164, II: 10, II: 11, II: 146 och II: 148. Å andra sidan hemställes i motionerna I: 109 och II: 215 om sådan ändring i uppsiktslagen, att ekonomiskt betingad rationalisering eller omläggning av driften på de för närvarande under lagen inbegripna fastigheterna icke hindras.

Enligt utskottets mening är det ett samhällsintresse av vikt, att befintlig odlad jord i största möjliga utsträckning bibehålles produktionsduglig för att kunna nyttiggöras i folkförsörjningens tjänst. Starka sociala skäl tala även för att bestående jordbruk icke onödigtvis nedläggas. Då den

skada för det allmänna som vanhävd av jordbruk sålunda måste anses medföra är lika stor i vilken hand jorden än befinner sig, torde med fog kunna ifrågasättas, huruvida en vanhävdslagstiftning — såsom fallet är med nu gällande uppsiktslag — bör inskränkas till att avse vissa slag av jordbruksfastigheter och icke omfatta den ur folkförsörjningssynpunkt vida viktigare jord, som står utan samband med den sociala arrendelagstiftningen.

Frågan om en vanhävdslagstiftning för all i enskild ägo varande jord har vid upprepade tillfällen varit föremål för riksdagens övervägande. De krav, som framförts i denna riktning, hava emellertid icke vunnit bifall. Då utskottet nu i anledning av föreliggande motioner har att taga ställning till samma fråga, måste enligt utskottets åsikt vid frågans bedömande åtskillnad göras mellan det fall, att lagstiftningen skall gälla allenast under nu rådande krisförhållanden, eller bestå för framtiden under s. k. normala tider.

Enligt utskottets mening påkallar frågan om införande av en provisorisk vanhävdslagstiftning med giltighet för nu bestående kristid i första hand uppmärksamhet från statsmakternas sida. Under för närvarande rådande förhållanden, då vårt land på grund av förhindrade tillförsel-möjligheter från utlandet praktiskt taget uteslutande måste lita till egen produktion, kan livsmedelstillgången bliva så knapp, att alla till buds stående medel för ökad produktion inom landet måste utnyttjas. Såsom i motionerna framhållits måste under sådana förhållanden misskötsel av produktionsduglig jord kunna förhindras genom därför lämpade anordningar. Såvitt den utredning i ärendet, som förebragts genom de över motionerna avgivna yttrandena, giver vid handen, förekommer visserligen vanhävd i egentlig mening endast i ringa utsträckning inom landet varför åtgärder däremot ej skulle få större betydelse för folkförsörjningen. Även om detta förhållande skulle kunna antagas bliva bestående, anser utskottet likväl, att vanhävd bör beivras i de fall, där sådan verkligen förekommer. Detta synes vara av vikt ej minst ur psykologisk synpunkt. Allmänna förfogandelagen öppnar visserligen möjlighet för det allmänna att, där så finnes erforderligt för folkförsörjningen, ingripa mot vanhävd å jordbruksfastigheter. Denna lag torde emellertid icke — åtminstone ej utan överarbetning i vissa hänseenden — vara tillfyllest för det ändamål, varom här är fråga. I sådant hänseende kan särskilt framhållas, att intet sakkunnigt organ för konstaterande av vanhävd är i författning anvisat, liksom lagens ersättningsbestämmelser ej torde passa för fall av vanhävd. Ej heller torde en utvidgning av nuvarande uppsiktslag att för en begränsad tid gälla all produktionsduglig jordbruksjord utgöra en lycklig lösning av det föreliggande problemet. Uppsiktslagen har nämligen tillkommit ur helt andra synpunkter och lämnar icke möjligheter till ett sådant skyndsamt och smidigt förfarande, som här är av nöden. Med hänsyn till nu angivna omständigheter finner utskottet det vara angeläget, att frågan om en utvidgning av den statliga kontrollen å jordbruk till att under nu rådande krisförhållanden omfatta i princip all för brukande tjänlig jord blir föremål för särskild utredning.

Då den av utskottet sålunda ifrågasatta lagstiftningens syfte är att under nuvarande kristidsförhållanden vidmakthålla jordbrukets avkastningsförmåga, torde densamma böra i första hand taga sikte på hävden av själva jorden. I anslutning härtill synes ingripande böra kunna ske mot brukaren av en fastighet även om denne ej är ägare till densamma. Frågan om bevarandet av de för en fastighet såsom särskild brukningsdel nödiga byggnaderna torde däremot vid en lagstiftning sådan som den ifrågasatta icke vara av samma betydelse. Vid utformandet av lagstiftningen

måste givetvis uppmärksamhet ägnas däråt, att ingrepp icke får ske utan tvingande skäl. Ett spörsmål av central betydelse torde alltså vara bestämmande av vad som skall avses med vanhävd eller med andra ord hur långt vanvård av jordbruket skall hava fortskridit för att ett ingripande från det allmännas sida skall anses befogat. Vid bestämmandet av vanhävdsbegreppet måste självfallet beaktas, att brukarens berättigade krav på rörelsefrihet vid jordbrukets skötsel tillgodoses. Behörig hänsyn måste även tagas till de fall, då vanhävd förorsakats icke av brukarens liknöjdhet för jordens hävd utan av ekonomiska svårigheter, bristande tillgång på arbetskraft eller andra därmed jämförliga omständigheter. Vad angår förfarandet för konstaterande och beivrande av vanhävd anser utskottet det vara ett oefftergivligt villkor för vinnande av lagstiftningens syftsmål, att bestämmelserna härom äro så utformade att de lämna tillfälle till ett både snabbt och smidigt ingripande. Det enligt uppsiktslagen tillämpade förfarandet, vilket i många fall är både tidsödande och omständligt, synes alltså icke utan vidare kunna läggas till grund för bestämmelser i ämnet. I samband med frågan om det lämpliga förfarandet uppkommer spörsmålet om uppsiktsmyndighetens organisation. En större förvaltningsapparat än som är oundgängligen nödvändig bör uppenbarligen ej komma till stånd. Det synes utskottet böra övervägas att i första hand anförtro uppsikten åt de nuvarande jordbrukskommissionerna. Slutligen vill utskottet framhålla, att, då den av utskottet ifrågasatta lagstiftningen är avsedd för nu rådande krisförhållanden, utredningsarbetet uppenbarligen måste bedrivas med största möjliga skyndsamhet.

Vad angår frågan, huruvida en vanhävdslagstiftning av allmängiltig karaktär bör finnas även under normala tider, anser utskottet, att detta spörsmål icke i nu rådande läge påkallar en omedelbar lösning. De i motionerna framförda yrkandena taga även i första hand sikte på en lagstiftning i syfte att förhindra vanhävd i nuvarande försörjningsläge. Utskottet anser emellertid, att frågan om en utvidgad vanhävdslagstiftning med bestående giltighet vid lämpligt tillfälle bör upptagas till omprövning med hänsyn till då rådande förhållanden. De erfarenheter, som vinnas vid tillämpningen av den av utskottet här ovan ifrågasatta, för kristiden avsedda vanhävdslagstiftningen, synas kunna tjäna till ledning vid bedömandet av frågan om en sådan lagstiftning mot vanhävd för normala tider anses böra genomföras.

I motionerna I: 164 och II: 148 har hemställts om utvidgning av uppsiktslagens räckvidd genom upphävande av vissa arealgränser, vilka för närvarande inskränka lagens tillämpningsområde. I anledning av detta yrkande vill utskottet erinra, att 1936 års arrendeutredning — jämte det arrendeutredningen föreslagit viss utvidgning av den sociala arrendelagstiftningen, innebärande bland annat borttagande av den så kallade nedre arealgränsen om fyra hektar, som nu gäller för lagstiftningens tillämplighet — i anslutning härtill förordat motsvarande utsträckning av tillämpningsområdet för uppsiktslagen. Det av arrendeutredningen framlagda förslaget är beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Då alltså en sådan utvidgning av uppsiktslagen, som avses i nyssnämnda motioner, åtminstone delvis är föremål för Kungl. Maj:ts prövning, finner utskottet ej skäl föreligga för riksdagen att för närvarande taga ståndpunkt till ifrågavarande yrkande. För övrigt torde det i motionerna avsedda syftet i huvudsak tillgodoses genom införande av en sådan provisorisk vanhävdslagstiftning för all jord, som utskottet förut ifrågasatt.

Slutligen har i motionerna I: 109 och II: 215 yrkats viss omarbetning av vanhävdsbegreppet enligt gällande uppsiktslag i syfte att ekonomiskt mo-

tiverad rationalisering eller omläggning av jordbruksdriften icke hindras. Såsom i åtskilliga utav de över motionerna avgivna yttrandena framhållits, torde frågan om en sådan omarbetning vara förtjänt av uppmärksamhet. Emellertid har även frågan om vanhävdsbegreppets utformande blivit föremål för utredning inom arrendeutredningen. Det i motionerna framställda yrkandet torde följaktligen i viss mån komma under bedömande vid prövningen av arrendeutredningens förslag i detta ämne. Med hänsyn härtill finner utskottet icke anledning föreligga för riksdagen att för närvarande taga närmare ställning till frågan om vanhävdsbegreppets bestämmande enligt uppsiktslagen.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 164, II: 10, II: 11, II: 146 och II: 148, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa skyndsamt utredning angående en provisorisk lagstiftning mot vanhävd med giltighet tillsvidare under nu rådande krisförhållanden, därvid de i utskottets motivering angivna synpunkterna böra beaktas, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda;

B. att motionerna I: 164, II: 10, II: 11, II: 146 och II: 148, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

C. att motionerna I: 109 och II: 215 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Utredningens förslag.

Utredningens förslag innebär i huvudsak följande.

Under den tid den nuvarande krisen varar skall gällande uppsiktslag ersättas av en ny lag av provisorisk karaktär. I lagförslaget har vanhävdsbegreppet i huvudsak lämnats orubbat. Den skillnad har dock gjorts i förhållande till gällande uppsiktslag, att vanhävd enligt förslaget förklarats skola anses vara för handen, då jordbruket så vanskötes att dess avkastningsförmåga äventyras (1 §). I nuvarande lag sägs, att vanhävd föreligger, då jordbruket så vanskötes, att dess vidmakthållande äventyras. Enligt förslaget skall till vanhävd ej hänföras nedläggande av jordbruk å äga, som på grund av sin naturliga beskaffenhet, belägenhet eller annan omständighet är olämplig för jordbruk (2 § första stycket). Denna bestämmelse är något mildare än motsvarande föreskrift i 1927 års uppsiktslag. Ej heller skall såsom vanhävd anses den omständigheten, att byggnad bortföres eller lämnas utan underhåll, om byggnaden blivit obehövlig till följd av sådan sammanslagning av brukningsdelar, som medför väsentliga fördelar för jordbruksdriften. Även detta stadgande är mindre strängt än motsvarande i gällande uppsiktslag. I lagförslaget har emellertid därjämte upptagits ett stadgande av innebörd, att bestämmelsen i 1927 års lag i sistberörda hänseende skall gälla oförändrad, därest i sammanslagningen ingår brukningsdel, som avses i nämnda lag (2 § andra stycket).

Vanhävdslagstiftningens tillämplighetsområde har i förslaget väsentligen

utsträckts. Lagstiftningen avses sålunda skola gälla för alla kategorier jordägare med undantag av kronan (1 och 17 §§). I fråga om storleken av de fastigheter, som skola falla under lagen, har föreslagits, att lagen skall vara tillämplig å brukningsdel med odlad jord till en vidd överstigande en hektar (1 §). Lagen skall tillika vara tillämplig å en fastighet vare sig den brukas av ägaren själv eller av annan enligt upplåtelse från ägaren eller av annan grund. Enligt lagförslaget har ansvarigheten för vanhävd i fråga om byggnaderna lagts å brukningsdelens ägare och ansvarigheten för vanhävd å jorden i första hand å brukaren (3 §). Under vissa förhållanden kan dock ansvarigheten för vanhävden av jorden å en fastighet, som brukas av annan än ägaren, läggas å denne (11 §).

Uppsikten över efterlevnad skall liksom för närvarande handhas av jordbrukskommissionerna (4 §). Då på grund av inkommen anmälan eller eljest jordbrukskommission finner skäligen anledning antaga att å brukningsdel förekommer vanhävd, skall kommissionen på sätt den finner lämpligt verkställa utredning i saken. Sådan utredning kan verkställas genom att kommission förordnar om syn å brukningsdelen av tre gode män, vilka skola utses bland dem som i orten äro valda till nämndemän eller till ägodelningsnämndemän eller till gode män vid lantmåteriförrättning. En av synemännen må, där så finnes lämpligt, i stället vara lantbruksingenjör, jordbrukskonsulent eller vandringsrättare (5 §).

För den händelse jordbrukskommissionen efter överbägande av den utredning som kan hava förebragts finner, att å brukningsdelen föreligger vanhävd, skall kommissionen omedelbart söka med den, som är ansvarig för avhjälpande av vanhävden, träffa skriftlig överenskommelse, varigenom han åtager sig att inom viss tid vidtaga erforderliga åtgärder till vanhävdens avhjälpande. I överenskommelsen skola angivas de särskilda åtgärder som skola vidtagas ävensom i fråga om varje särskild åtgärd utsätts tid, inom vilken åtgärden skall vara verkställd. Tiden bör i allmänhet bestämmas till högst två år men må, där så anses oundgängligen erforderligt, utsträckas till fyra år. Kan överenskommelse ej träffas eller fullgöres ej åtagande i sådan överenskommelse, skall kommissionen utan dröjsmål anmäla förhållandet till länsstyrelsen och därvid angiva de åtgärder, som kommissionen finner nödiga för vanhävdens avhjälpande. Innan sådan anmälan göres, skall kommissionen ha föranstaltat om syn å brukningsdelen, där syn förut icke hållits (6 §). För att få ett snabbare förfarande till stånd har i lagförslaget i stället för domstol länsstyrelsen insatts såsom den myndighet, som har att meddela föreläggande rörande vanhävdens avhjälpande (6 och 7 §§). Tiden inom vilken åtgärd till vanhävdens avhjälpande bör vara vidtagen bör i regel bestämmas till högst två år; där så anses oundgängligen erforderligt må den dock utsträckas till fyra år (6 och 7 §§). Fullgöres ej överenskommelse eller eftersettes åtgärd som förelagts är påföljden i regel dagsböter (9 §). För framtvingande av verkställigheten av givet föreläggande må länsstyrelsen i vissa fall förelägga vite (7 §).

Där den för vanhävden ansvarige på grund av medellöshet eller annan giltig orsak är urståndsatt att avhjälpa vanhävden skall ingripande enligt lagen däremot icke ske. Föreligger sådant fall och är fråga om vanhävd av jorden å brukningsdel som brukas av annan än ägaren, äger jordbrukskommissionen, därest ägaren kan antagas vara i stånd att avhjälpa vanhävden, mot denne företaga ingripande på samma sätt som om han vore brukare (8 §). Då det för sådd eller skörd å brukningsdel finnes oundgängligen nödvändigt, må efter anmälan av jordbrukskommissionen länsstyrelsen förordna, att för nämnda ändamål nödig åtgärd skall verkställas genom kommissionens försorg. Kostnaden för åtgärden skall förskjutas av allmänna medel och slutligen gäldas av brukaren (10 §).

I övrigt ansluter sig lagförslaget i stort sett till gällande bestämmelser i ämnet.

Utredningen har rörande behovet av en utvidgad vanhävdslagstiftning — efter att ha lämnat en redogörelse för vissa av utredningen från jordbrukskommissionerna inhämtade statistiska uppgifter om förekomsten av vanhävd m. m. (sid. 25—28) — anfört i huvudsak följande.

Det torde vara givet att av utredningen inhämtade uppgifter angående vanhävd å fastigheter, som icke falla under 1927 års uppsiktslag, ingalunda fullständigt avspegla det verkliga förhållandet i det hänseende varom fråga är. Då det ligger i sakens natur, att jordbrukskommissionerna icke kunna ha erhållit kännedom om alla de fall av vanhävd av jordbruksfastigheter, som i verkligheten förekommit, lärer det kunna antagas att vanhävdsfallen varit icke obetydligt flera än de av kommissionen uppgivna. Härmed är dock ingalunda sagt att vanhävd av jordbruk är en vanlig företeelse i vårt land; något sådant har ej heller gjorts gällande vare sig i de i riksdagen väckta motioner, som föranlett riksdagens hemställan om den förevarande utredningen, eller från annat håll. Tager man så i betraktande att enligt senast tillgängliga jordbruksräkning, som avser år 1937, i landet finnes 307,319 brukningsdelar med en åkerareal över 2 hektar, omfattande 96.2 procent av landets åkerareal, som angives till 3,731,038 hektar, framgår det att, även om vanhävdsfallen äro betydligt flera än de omförmälda, det dock i allt fall är en mycket ringa del av landets jordbruksjord, som är uppenbart vanhävdad. Frågan är då, om en så föga omfattande vanhävd kan anses göra en allmän vanhävdslagstiftning mera motiverad nu än före kristidens inträdande.

Det kan visserligen knappast påstås att den vanhävd av jordbruksjord, som faktiskt är till finnandes, kan ha någon större betydelse för folkförsörjningen. Men å andra sidan kan det icke bestridas, att med nu rådande krav på största möjliga produktion av inhemska jordbruksalster det gäller att utnyttja den odlade jorden till det yttersta. Härav följer att vanhävden, även om den ej är av större omfattning, icke kan anses betydelselös utan bör i största möjliga utsträckning avhjälpas och motverkas. En annan omständighet som också bör beaktas är den kritiska uppmärksamhet, som varje fall av vanhävd, särskilt under nu rådande kristid, i regel väcker. Allmänhetens inställning mot vanhävden är under rådande krisläge en annan än under normala förhållanden på det försörjningspolitiska området. Helt naturligt väcker det berättigad harm att, då knapphet råder på de flesta jordbruksprodukter, en möjlighet att framställa sådana uppenbart försummas. På detta det psykologiska området har säkerligen en eventuellt utvidgad vanhävdslagstiftning sitt största värde. Ingripande mot vanhävd

å en fastighet torde också kunna förväntas verka uppryckande på jordbruket även å kringliggande brukningsdelar, där vanvård möjligen hotar. Antagas kan härjämte att blotta förekomsten av en lag, som möjliggör ingripande mot så gott som all vanhävd, kommer att ha fördelaktiga verkningar på åtskilliga dåligt skötta jordbruk och på detta sätt motverka att en begynnande vanskötsel fortskrider till uppenbar vanhävd. Vidare torde lagen såsom en önskvärd biverkan i flera fall föranleda att odlad jord, som innehaves av personer vilka icke intressera sig för dess ändamålsenliga skötsel, åter kommer i bondehand. Slutligen må framhållas att ett avhjälpande av förefintlig vanhävd, särskilt å mindre jordbruk, även om det icke är av större betydelse för folkförsörjningen, dock torde vara av värde såsom bidragande till försörjningen av de familjer, som inneha ifrågakomna jordbruk. Ett jordbruk, om det också ej är så stort att det under normala tider kan giva en familj full bärgning, kan dock under bekymmersamma tider, då andra försörjningsmöjligheter svika, vara en värdefull reserv att falla tillbaka på. Med hänsyn till vad nu anförts torde icke kunna bestridas att en utvidgad vanhävdslagstiftning kan ha en viktig uppgift att fylla.

En invändning häremot att en dylik lagstiftning skulle vara onödig på den grund att allmänna förfogandelagen ger möjlighet för det allmänna att, där så finnes erforderligt för folkförsörjningen, ingripa mot vanhävd å jordbruksfastigheter torde icke ha fog för sig. Såsom andra lagutskottet vid 1941 års riksdag i sitt utlåtande anført, är sagda lag icke tillfyllest för det ändamål varom fråga är, i vilket hänseende särskilt må framhållas att intet sakkunnigt organ för konstaterande av vanhävd är anvisat, och att lagens ersättningsbestämmelser ej torde passa för fall av vanhävd.

Mot en vanhävdslagstiftning som drabbar alla jordbrukare har vidare invänts att den på ett oberättigat sätt skulle ingripa i den fria förfoganderätt, som plägat anses förenad med äganderätten till jord, samt innebära att jordbrukarna ställas under ett förmynderskap, som icke existerar för andra näringsidkare.

Ehuruväl en invändning av den omförmälda innebörden numera torde åberopas endast i undantagsfall bör det dock framhållas att den ifrågasatta utvidgade vanhävdslagstiftningen är avsedd att rikta sig mot endast den uppenbara och verkliga vanhävden, varför den i ingen mån kommer att drabba sådana jordbrukare, som sköta sitt jordbruk så gott omständigheterna det medgiva. I nuvarande kristid, då de flesta näringar på många sätt av statsmaktens tvångsreglerats och fått sin frihet kringskuren, torde det icke kunna med fog påstås att genom införandet av en allmän vanhävdslagstiftning beträffande jordbruket utövarna av denna näring skulle komma i särställning i förhållande till andra näringsidkare.

Den verkställda utredningen har således givit det resultat att en vanhävdslagstiftning av vidsträcktare omfattning än den, som innehålles i 1927 års uppsiktslag, är av rådande förhållanden betingad och förty bör komma till stånd. Det förutsättes dock att denna utvidgade lagstiftning skall ha provisorisk karaktär. Den bör följaktligen erhålla en sådan avfattning, att den i görligaste mån lämpar sig för de från det normala avvikande förhållanden på jordbrukets och folkförsörjningens område, som kristiden medfört. Frågan huruvida en vanhävdslagstiftning med bestående giltighet att träda i kraft då kristiden upphört bör genomföras torde icke kunna avgöras endast på grundval av den hittills verkställda utredningen, vilken endast tagit sikte på en provisorisk vanhävdslagstiftning med giltighetstiden begränsad till kristiden.

Beträffande omfattningen av den nya vanhävdslagstiftningen har utredningen anført, att någon tvekan icke torde råda därom,

att under densamma borde falla jordbruksfastigheter oavsett vem som vore ägare. Lagstiftningen borde således gälla för alla kategorier jordägare, vilket också syntes ha förutsatts av andra lagutskottet vid 1941 års riksdag. Undantag borde dock göras för kronan, för vilken någon lagstiftning i det hänseende varom fråga vore uppenbarligen icke kunde ifrågakomma.

Vidare har utredningen funnit det vara klart att lagstiftningen borde vara tillämplig å en fastighet vare sig den brukades av ägaren själv eller av annan enligt upplåtelse från ägaren eller av annan grund. Lagstiftningen grundade sitt berättigande på den skada för det allmänna, som vanhävden i och för sig medförde. Då denna skada vore densamma vem som än brukade fastigheten krävde följdriktigheten att i fråga om möjligheten till ingripande mot vanhävd en fastighet som brukades av annan än ägaren likställdes med en fastighet som ägaren själv brukade. Utredningen har framhållit, att det härvidlag icke borde förbises att den ifrågasatta utvidgade vanhävdslagstiftningen vore avsedd att vara fullt självständig och att den icke utgjorde endast ett komplement till gällande nyttjanderättslagstiftning.

I nu förevarande hänseende har utredningen härefter anfört följande.

Vad angår frågan om fastigheternas storlek torde man utan vidare kunna utgå från att de arealgränser, som gälla för 1927 års uppsiktslag, eller för fastigheter, som falla under de sociala arrendebestämmelserna i allmänna nyttjanderättslagen, minst 4 och högst 25 hektar odlad jord samt för fastigheter, som falla under norrländska arrendelagen, minst 4 hektar inrösningsjord och högst 25 hektar odlad jord, icke böra följas i den utvidgade vanhävdslagstiftning varom nu är fråga. Det torde först och främst vara klart att det icke kan ifrågakomma att från lagstiftningen utesluta fastigheter som innehålla över 25 hektar odlad jord. Krisårens erfarenheter ha nogsamnt givit vid handen att även dylika större fastigheter kunna vara utsatta för allvarlig vanhävd, och givet är att produktionsmöjlighetens uppehållande å dessa fastigheter är av större vikt för folkhushållningen än vad angår mindre fastigheter. Någon övre arealgräns för vanhävdslagstiftningens tillämplighet bör förty icke fastställas.

Vidare synes anledning saknas till att vad angår den nedre arealgränsen göra åtskillnad mellan fastigheter i olika delar av landet. Begreppet inrösningsjord har icke någon avgörande betydelse, då det gäller att avgränsa tillämpligheten för en vanhävdslagstiftning som icke är i något som helst hänseende anknuten till arrendelagstiftningen. Det är omfattningen av den odlade jorden som bör vara det bestämmande för den nedre arealgränsen om överhuvud taget en sådan skall fastställas. Det har under utredningen övervägts, huruvida icke vanhävdslagstiftningens tillämplighet skulle utsträckas till att avse alla fastigheter, som innehölle odlad jord av sådan omfattning, att jordbruk därå kunde idkas, vid vilket förhållande fastställandet av en nedre arealgräns icke bleve erforderligt. Mot en så allmänt hållen avgränsning av lagstiftningens giltighetsområde tala dock de svårigheter, som skulle uppstå för avgörande av när det uppställda villkoret skulle anses föreligga. Vidare vore det att befara att någon enhetlig tillämpning av lagen icke vore att förvänta vid bestämmandet av de fastigheter, som skulle falla under lagen. Olika uppfattning i fråga om vilka fastigheter som kunde anses vara av beskaffenhet och omfattning, att jordbruk därå kunde idkas, komme säkerligen att göra sig gällande hos de olika organ, som hade lagens tillämpning åt sig anförtrodd. Med hänsyn till vad sålunda anförts angående de olägenheter, som komme att bliva förenade med den ifrågasatta icke till någon viss nedre areal-

gräns anknutna bestämningen av lagens räckvidd, har det befunnits lämpligast att dock i lagen fastställa en dylik arealgräns för de fastigheter som skulle falla under lagen. Vilken arealgräns som härvidlag bör väljas kan helt naturligt diskuteras. För varje fall synes emellertid gränsen böra sättas lägre än vid 4 hektar. Givet är att även jordbruk under denna areal hava en icke ringa betydelse för folkförsörjningen. Men å andra sidan torde man i det hänseende varom nu är fråga kunna bortse från de allra minsta ställena. En arealgräns av ett hektar odlad jord torde i huvudsak kunna anses tillfredsställande.

Till belysande av hur vid den nu nämnda minimiarealen antalet brukningsdelar, som skulle falla under vanhävdslagstiftningen, ställer sig i förhållande till samtliga brukningsdelar i landet må här återgivas en del siffror från 1937 års jordbruksräkning sådana de upptagas i statistisk årsbok för år 1940, därvid emellertid bör bemärkas att antalet brukningsdelar angives och att deras indelning i storleksklasser skett efter åkerarealen och icke efter arealen av den odlade jorden. Siffrorna utvisa följande: I Sverige finnes sammanlagt 418,644 brukningsdelar med en åkerareal av minst 0.26 hektar. Av dessa brukningsdelar angivas 52,335 stycken eller 12.5 procent hava en åkerareal om 0.26—1 hektar. Rikets sammanlagda åkerareal uppgår till 3,731,038 hektar, och därav falla 41,751 hektar eller 1.1 procent å brukningsdelar om högst ett hektar åker. Om också således vid arealgränsens fastställande till ett hektar, på sätt förut ansetts böra ske, antalet brukningsdelar, som falla utom vanhävdslagstiftningen, blir rätt så betydande, är dock sammanlagda arealen å brukningsdelarna så pass liten, att det icke kan tänkas att deras inbegripande under vanhävdslagstiftningen skulle hava något nämnvärt värde för folkförsörjningen. Skulle däremot brukningsdelar av högre storleksklass än ett hektar uteslutas, kommer detta helt naturligt att hava större inverkan i berörda hänseende. För möjliggörande av en jämförelse med alternativet att från lagstiftningen ifråga utesluta brukningsdelar med en åkerareal om högst två hektar må här också antecknas att enligt 1937 års jordbruksräkning antalet brukningsdelar med en åkerareal om 1—2 hektar uppgår till 58,990 eller 14.1 procent av sammanlagda antalet brukningsdelar och att sammanlagda arealen för desamma utgör 2.7 procent av rikets hela åkerareal.

Angående frågan huruvida den nya lagstiftningen bör möjliggöra ingripande endast mot vanhävd av den odlade jorden å brukningsdelen eller jämväl mot brukningsdelens åbyggnader har utredningen yttrat:

Då uppmärksamheten riktas på frågan huruvida en vanhävdslagstiftning avsedd att gälla under nu rådande kristid skall möjliggöra ingripande ej blott mot vanhävd av den odlade jorden å en brukningsdel utan även mot vanvård av brukningsdelens åbyggnader, må det erinras om att andra lagutskottet vid 1941 års riksdag i sitt utlåtande över de beträffande vanhävdsspörsmålet väckta motionerna vid förordandet av en utvidgad vanhävdslagstiftning uttalade att densamma torde böra i första hand taga sikte på hävden av själva jorden och att frågan om bevarandet av de för en fastighet såsom särskild brukningsdel nödiga byggnaderna däremot vid en lagstiftning sådan som den ifrågasatta icke torde vara av samma betydelse. Detta utskottets uttalande kunde möjligen giva anledning till att vid förevarande utredning alldeles lämna frågan om vanvård av åbyggnaderna åsido. Då så emellertid ansetts icke böra ske, har detta sin grund i den stora betydelse som åbyggnaderna ha för ett jordbruk. Endast i undantagsfall är det möjligt

att driva ett jordbruk utan åbyggnader. Klart är också att just på grund av detta sammanhang, som existerar mellan själva jorden och byggnaderna på en brukningsdel, en vanhävd på den förra oftast motsvaras av en vanvård av de senare. Erfarenheten bekräftar också att så är förhållandet. Det må härutinnan erinras därom att i de fall, då fråga uppstått om tillämpning av allmänna förfogandelagen å vanhävdade jordbruksfastigheter, det i allmänhet gällt vanhävd av såväl jord som åbyggnader. Ofta, måhända i de flesta fall, torde det också vara åbyggnaderna som visa de första tecknen på en begynnande vanvård. Förfallna eller illa underhållna byggnader på en jordbruksfastighet äro ett tydligt symptom på att jordbruket å fastigheten befinner sig i lägervall eller i vanhävdad tillstånd. Med hänsyn till nu anförda synpunkter torde det icke kunna antagas att en vanhävdslagstiftning, som icke tar sikte även på åbyggnaderna, skall kunna fylla det med densamma avsedda syftet. Förty torde även den vanhävdslagstiftning varom nu är fråga böra möjliggöra ingripande jämväl mot vanvård av byggnaderna å en jordbruksfastighet. Såsom skäl för att så bör vara förhållandet må även åberopas att den nya lagstiftningen, på sätt i det följande kommer att utvecklas, är avsedd att under den tid den är gällande ersätta 1927 års uppsiktslag, vilken såvitt angår de fastigheter som falla därunder stadgar uppsikt även beträffande vanhävd av byggnaderna. All anledning saknas till ett suspenderande av berörda stadgande under den tid den provisoriska lagen är i kraft. Och att beträffande en sådan kardinalpunkt i vanhävdslagstiftningen som den senast berörda göra åtskillnad mellan olika slag av fastigheter synes icke böra ifrågakomma.

Vad angår vanhävsbegreppet i fråga om byggnaderna har detta i förslaget bestämts på samma sätt som i 1927 års uppsiktslag, d. v. s. brukningsdelen får icke vanskötas därigenom att nödiga byggnader bortföras eller lämnas utan underhåll. Såsom närmare motivering till detta stadgande har anförts följande.

Vilka byggnader som skola anses såsom nödiga för ett jordbruk får bedömas efter föreliggande förhållanden i varje särskilt fall. Det är tydligt att under begreppet nödiga byggnader falla såväl sådana, som äro behöfliga till bostad åt brukaren och hans familj samt för jordbrukets skötsel erforderliga arbetare, som ock byggnader för den för jordbrukets drift erforderliga djurbesättningen samt för förvaring av redskap och gröda. Samtliga dylika nödiga byggnader böra bibehållas i sådant skick att de äro användbara för sitt ändamål. Dock torde böra framhållas dels att det icke bör ställas krav på högre standard å byggnaderna eller deras inredning än som för jordbrukets rationella bedrivande är absolut nödvändigt och dels att, då fråga är om byggnaderna, ingripande enligt lagen icke bör ske utan tvingande skäl samt att, särskilt med hänsyn till nu rådande höga byggnadskostnader, vid meddelande av föreläggande rörande avhjälpan av brister å byggnaderna den största varsamhet bör iakttagas. Någon nybyggnadsskyldighet torde icke böra ifrågakomma, såframt icke nybyggnad blivit ofrånkomlig på grund av att vederbörande mot stadgandena i denna lag bortfört eller lämnat utan underhåll redan befintlig byggnad.

Herr Janson har beträffande frågan huruvida ingripandet mot vanhävd jämväl borde omfatta brukningsdelens åbyggnader varit av *skiljaktig mening* och uttalat sig för att så icke borde vara förhållandet. Såsom motivering för denna ståndpunkt har herr Janson anført i huvudsak följande.

I föreliggande förslag förutsättes, att uppsikt skall hållas även över brukningsdelens byggnader. Vägande skäl härför anföras i utredningsmannens motivering. I och för sig torde den kapitalförstöring som uppkommer genom eftersatt byggnadsunderhåll vara lika allvarlig som den, vilken uppkommer genom att åkerjorden ej hålles i hävd. Dock torde de betänkligheter som kunna anföras mot att låta den föreslagna provisoriska lagstiftningen omfatta även byggnaderna vara så allvarliga, att man för närvarande ej bör medtaga bestämmelsen om dessa i lagen.

I skrivelse nr 236/1941 beslöt riksdagen hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående en *provisorisk* lagstiftning mot vanhävd med giltighet tillsvidare under nu rådande krisförhållanden. Andra lagutskottet uttalade i sitt utlåtande nr 17/1941 bl. a., att då den av utskottet ifrågasatta lagstiftningens syfte vore att under nuvarande kristidsförhållanden vidmakthålla jordbrukets avkastningsförmåga, densamma borde i första hand taga sikte på hävden av själva jorden. Såsom framgår av utlåtandet, är det i första hand hävden av jorden, på vilken den här behandlade provisoriska lagstiftningen bör inriktas. Det gäller att under nu rådande förhållanden på livsmedelsförsörjningens område uppehålla avkastningen hos all odlingsvärd jord. Ett medtagande även av byggnaderna i vanhävdslagstiftningen torde i vissa fall t. o. m. kunna försvåra denna strävan. Enligt vad som framgår av utredningsmannens undersökningar, torde vid fall av vanhävd oftast både jorden och byggnaderna vara vanvårdade. Vanligen är den för vanhävden ansvarige ekonomiskt svag. Ett åläggande, som innebär, att han skall iordningställa såväl jorden som byggnaderna, torde ofta komma att medföra, att möjligheterna att snabbt återställa jordens växtkraft minskas. Det kan visserligen tänkas, att föreläggandet att iordningställa byggnaderna skulle kunna utsträckas under en längre tidrymd, men detta synes med hänsyn till lagförslagets provisoriska karaktär ej lämpligt.

Beträffande bostadshus bör också observeras, att gällande hälsovårdsstadga innehåller stadganden som möjliggöra ingripande från myndigheternas sida, därest byggnad är av hälsovadlig karaktär.

En synnerligen viktig faktor, när det gäller att bedöma lämpligheten av att i denna provisoriska lagstiftning taga med byggnaderna, torde även vara de bekanta missförhållandena i samband med byggnadsverksamheten på landsbygden. Byggnadskostnadernas höjd är sådan, att i varje fall för det stora flertalet av de jordbrukare, å vilka lagen kan komma att tillämpas, ett föreläggande att nu iordningställa förfallna hus skulle få rent ruinerande konsekvenser. Nu stadgas i lagförslaget, att detsamma ej äger tillämpning, där den för vanhävden ansvarige på grund av medellöshet eller annan giltig orsak är urståndsatt att avhjälpa vanhävden. Detta torde i praktiken få den följden, att därest vanhävden av byggnader skall hävas, allmänna förfogandelagen måste tillämpas och staten förskottera kostnaderna för byggnadernas iståndsättande. Huruvida de ekonomiska uppostringar, som detta kan komma att medföra, skulle motsvaras av de vinster, som skulle kunna göras ur försörjningssynpunkt, torde allvarligt kunna ifrågasättas.

Vad som här anförts motsäger icke, att det även i en provisorisk lag vore berättigt att införa sådana bestämmelser, som möjliggjorde ingripande för vidtagande av *smärre* förhållningsåtgärder i ekonomibyggnader, då därigenom skadeverkningar å bärgad gröda eller å husdjur kunde förhindras. Detta måste t. o. m. anses önskvärt. Någon godtagbar lagtext för ett sådant stadgande har emellertid under utredningen icke framkommit.

Med hänvisning till det anförda och med understrykande av lagstiftningens provisoriska karaktär, föreslås således, att bestämmelserna om byggnaderna utgå ur en eventuell vanhävdslagstiftning.

I motiveringen för den ändring i vanhävdsbegreppet, som föreslagits genom att såsom kännetecken för vanhävvd upptagits att jorden så vanskötes, att dess avkastningsförmåga äventyras, i stället för den i 1927 års uppsiktslag upptagna karakteriseringen av vanhävden, att jordbruket så vanskötes, att dess vidmakthållande äventyras, har utredningen anfört följande.

Norrlandskommittén motiverade sitt förslag till vanhävdslag på följande sätt: Man borde skilja mellan olika slag av vanhävvd. Det kunde förekomma en vanskötsel som endast föranledde att jord för tillfället eller för den närmaste framtiden avkastade mindre än vad den eljest kunde och borde men som vore lätt att avhjälpa och bättra genom några års driftigt arbete. Men det kunde också tänkas att vanhävden toge en sådan omfattning, att odlad jord småningom återginge till naturtillståndet, att det kapital, som låge i jordens egenskap att vara odlad, försvunne och dess avkastningsförmåga för framtiden sålunda väsentligt reducerades. Emellan dessa båda fall vore det samma skillnad som mellan en ränteförskingring och en kapitalförskingring. Gränsen vore naturligtvis i någon mån svävande, men det borde dock ej möta någon större svårighet att i ett givet fall avgöra om densamma vore passerad eller ej. Mot det lindrigare slaget av vanvård torde staten icke böra ingripa lika litet som staten eljest sökte framtinga produktiv verksamhet eller bestraffade en enskild, som på grund av bristande förmåga eller insikter icke kunde sköta sitt yrke så som han borde. Mot den grövre vanvården åter, den, som tydligen ledde till odlingens tillbakagång samt berövade den kommande generationen förmånen av att få mottaga uppbruten jord till samma omfattning och avkastningsförmåga, som de gångna släktenas arbete berett åt den närvarande, mot denna vanvård syntes staten vara berättigad att ingripa. — Såsom det vanligaste exemplet på vanhävvd angav kommittén att, såsom ofta skett, åkrar och ängar lämnades utan skötsel, så att de efter hand förvandlades till mer eller mindre skogbeväxta utmarker, eller att skördar år efter år toges utan att ersättning lämnades med påföljd att jorden småningom utarmades.

I 1909 års uppsiktslag, 1 § första stycket, föreskrevs att uppsikt skulle hållas däröver att jordbruket ej nedlades eller ägor och byggnader eljest så vanvårdades att jordbrukets vidmakthållande därigenom äventyrades. Ändringen i formuleringen i förhållande till norrlandskommitténs förslag motiverades därmed att den formulering, som kommittén föreslagit, kunde föranleda den uppfattning, att inskridandet borde äga rum på ett tidigare stadium än kommittén avsett, och då det ansåges angeläget att bestämmelserna härutinnan icke bleve föremål för olika tolkning, hade man sökt att finna och i förslaget införa ett klarare uttryck för vad man i denna del åsyftade.

Den avfattning av lagrummet i fråga, som 1927 års lag erhållit, infördes först genom lagändring år 1924.

Den i lagförslaget företagna ändringen i fråga om bestämningen av vanhävdsbegreppet torde överensstämma med den allmänna motiveringen för uppsiktslagens utsträckande till att avse så gott som alla jordbruksfastigheter. Då detta synts betingat av hänsyn till folkförsörjningen, har det icke funnits tillräckligt att lagen medgäve ingripande endast därest vanhävden tagit sådan omfattning, att jordbrukets vidmakthållande äventyrades. För att lagen skall på ett effektivt sätt fylla sitt ändamål, vilket är att såvitt möjligt förhindra att jordbruksjord misskötes på sådant sätt, att den avkastning den kan och bör giva undandrages folkförsörjningen, måste åt lagen givas sådan avfattning, att den tillåter ingripande mot vanhävvd på ett tidigare stadium än 1927 års lag; lagen måste kunna komma till användning redan mot en vanskötsel, som är av ringare grad men som dock föranleder att jorden,

måhända endast temporärt, giver anmärkningsvärt mindre avkastning än man med hänsyn till dess naturliga beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kunnat förvänta. Detta har i 1 § uttryckts så, att såsom vanhävd skall betecknas sådan vanskötsel av jorden att dess avkastningsförmåga äventyras. Ehuru väl sålunda lagförslaget i nu förevarande del gjorts i viss mån strängare än den gällande uppsiktslagen, är det givet att härmed icke avsetts att på något sätt inskränka på brukarens berättigade krav på rörelsefrihet vid jordbrukets skötsel eller att hindra en med hänsyn till föreliggande förhållanden rationell användning av förefintliga jordbruksarealer. Väl må det icke tillåtas att jordbruksjord vanskötes eller nedlägges enbart därför att ägaren icke anser det ligga i sitt ekonomiska intresse att bibehålla jorden för sitt egentliga ändamål, men däremot bör hinder icke resas mot ett ändamålsenligt utnyttjande av jorden eventuellt på annat sätt än för jordbruk i egentlig mening, t. ex. genom utläggande till betesmark av härför lämpliga arealer. Fall förekomma även då det icke kan bestridas att en brukningsdel eller del därav på grund av sin naturliga beskaffenhet, sin belägenhet eller av annan orsak måste anses olämplig för jordbruk. Hur viktigt det än är att den mark som blivit odlad också bibehålles såsom sådan i största möjliga utsträckning, är det dock tydligt att man icke genom lag bör påtvinga den enskilde ekonomisk uppoffring för upprätthållande av odling å ågor av sistnämnda slag, utan i sådant fall måste tillåtas att jordbruket nedlägges. Stadgande härom har intagits i 2 § av lagförslaget. Vidare må framhållas att ingripande enligt denna lag naturligtvis icke bör ske utan tvingande skäl. Tydlig vanskötsel skall således kunna konstateras och icke allenast viss senfärdighet i fråga om åtgärder för jordbruksdriften, vilken senfärdighet vederbörande jordbrukare måhända lätt kan neutralisera genom särskilt effektiva åtgärder i sista stund. Endast för det fall att nödiga åtgärder för sådd eller skörd eftersättas och det därigenom uppenbarligen kan befaras att jorden får ligga obrukad eller att skörden äventyras, har det ansetts nödvändigt att bereda möjlighet till snabbt och effektivt ingripande redan innan vanhävd ännu strängt taget kan anses konstaterad. Stadgande härom har intagits i 10 § i lagförslaget. Ett dylikt ingripande till förebyggande av vanhävd har eljest icke ansetts böra förekomma.

Beträffande förhållandet mellan 1927 års uppsiktslag och den nya vanhävdslagstiftningen har utredningen anført följande.

Vid bestämmande av förhållandet mellan den nya lagstiftningen och den för närvarande gällande vanhävdslagstiftning som innehålles i 1927 års uppsiktslag ligger onekligen den frågan nära till hands, om icke det enklaste sättet för lösningen av det föreliggande lagstiftningsspörsmålet vore att giva 1927 års lag utvidgad tillämpning i de hänseenden förut berörts. Vore fråga om stiftandet av en bestående vanhävdslag med en i förhållande till 1927 års uppsiktslag utvidgad omfattning, skulle detta helt naturligen lämpligen kunna ske genom erforderlig omarbetning av sistnämnda lag. Men annorlunda ställer sig obestriddligen saken då det, såsom nu är förhållandet, gäller införandet av en vanhävdslagstiftning av endast provisorisk karaktär. Med denna karaktär hos lagstiftningen följer att densamma är avsedd att gälla under en begränsad tid. Om också ej denna tid med nödvändighet behöver vara fixerad i själva lagen, förutsättes dock att lagstiftarna förr eller senare skola besluta att lagen ej vidare skall vara gällande. I avseende å det fall att så kommer att ske utan att samtidigt en motsvarande ny lag, som icke har provisorisk karaktär, beslutas, bör man, om överhuvud taget det fortfarande

anses att under alla förhållanden en vanhävdslagstiftning med 1927 års uppsiktslags innehåll är behöfelig, ha denna lag att falla tillbaka på. Förty torde någon omarbetning av sagda lag för möjliggörande av dess provisoriska tillämpning å vanhävd som nu ej faller under lagen ej böra ske, utan torde lagen böra till sitt innehåll lämnas oberörd av den lagstiftning varom nu är fråga.

I detta sammanhang uppstår också spörsmålet, om icke den ifrågasatta provisoriska lagstiftningen kunde utformas på sådant sätt, att den endast omfattade vanhävd, varå 1927 års lag ej är tillämplig, vid vilket förhållande berörda lag skulle beträffande vad därmed nu avses alltjämt tillämpas vid sidan av den nya lagen. En dylik begränsning av den nya lagens räckvidd torde dock ej lämpligen kunna ifrågakomma. Att märka är härvidlag att åt den nya lagen måste givas en avfattning, som i icke oväsentliga delar skiljer sig från 1927 års lag. Så synes böra ske bl. a. beträffande bestämningen av vanhävdsbegreppet och i vad angår ordningen för föreläggande om avhjälpande av vanhävd. De sålunda nödiga befunna skiljaktigheterna i den nya lagen i jämförelse med den nuvarande lagen äro betingade huvudsakligen av de rådande kristidsförhållandena och syfta till att vanhävdslagstiftningen må bliva i görligaste mån smidig, effektiv och snabbt verkande. Givet lär vara att ett tillgodoseende av dessa syftemål är lika motiverat ifråga om all vanhävd. Att t. ex. bestämma det allmänna vanhävdsbegreppet på annat sätt för fastigheter av en viss storleksordning, tillhöriga bolag och med dem likställda jordägare, än för andra fastigheter eller att låta i vissa fall domstol och i andra fall förvaltande myndighet meddela föreläggande om vanhävds avhjälpande vore uppenbarligen i hög grad irrationellt. Med hänsyn härtill och då, i enlighet med vad här nyss anförts, 1927 års lag torde böra till sitt innehåll lämnas oberörd av den nya lagstiftningen, synes denna senare böra göras tillämplig å all vanhävd, således även den som nu faller under 1927 års lag. En given följd härav blir att sistnämnda lag visserligen icke upphäves men dock sättes ur gällande kraft under den tid den provisoriska lagstiftningen varder gällande, därvid dock undantag bör ske i vissa hänseenden på sätt kommer att omförmälas i samband med behandlingen av promulgationsbestämmelserna till den nya lagen.

Yttrandena.

I de avgivna yttrandena har utredningens förslag i princip så gott som undantagslöst tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Endast hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Norrbottens län har av principiella skäl ställt sig tveksamt till förslaget lämplighet. I fråga om lämpligheten av vissa av de särskilda stadgandena i lagförslaget ha rått delade meningar. Sålunda har i ett flertal yttranden uttalats, att lagstiftningen icke borde gälla i fråga om åbyggnaderna eller beträffande odlad jord understigande två hektar. I en del yttranden har yrkats på modifiering av bestämmelsen om att byggnaderna skola omfattas av den nya vanhävdslagstiftningen. Man har sålunda ifrågasatt, att uppsikten endast skulle gälla nödiga ekonomibyggnader och att föreläggande allenast skulle få avse oundgängliga reparationer av byggnaderna. Yrkande på att vanhävdslagstiftningen icke skall ha avseende å byggnader har framförts i utlåtandena från länsstyrelserna

i Gotlands, Blekinge och Kristianstads län, hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Stockholms stad och län, Kalmar, Gotlands, Blekinge, Malmöhus, Älvsborgs, Värmlands och Jämtlands län, jordbrukskommissionerna i Jönköpings, Kronobergs, Kalmar (norra delen), Gotlands, Blekinge, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs (norra delen) och Skaraborgs län ävensom Sveriges lantbruksförbund. Förslag om jämkning i bestämmelserna angående byggnaderna i huvudsaklig överensstämmelse med vad nyss anförts har upptagits i yttranden från lantbruksstyrelsen, statens livsmedelskommission, länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kalmar, Skaraborgs, Gävleborgs, Jämtlands och Västerbottens län, hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Väster-norrlands och Västerbottens län, jordbrukskommissionerna i Södermanlands, Östergötlands, Kalmar (södra delen), Älvsborgs (norra delen), Skaraborgs, Västmanlands, Gävleborgs och Jämtlands län ävensom småbrukarnas riksförbund. I några yttranden har förslaget i denna del tillstyrkts eller lämnats utan erinran. I vissa yttranden från jordbrukskommissionerna och hushållningssällskapens förvaltningsutskott har anmälts att ledamöter inom kommissionen eller utskotten varit av skiljaktig mening mot majoriteten i nu berörda fråga. En höjning av den nedre arealgränsen från en till två hektar har ifrågasatts i yttrandena från länsstyrelserna i Kalmar, Kristianstads, Skaraborgs, Västmanlands, Gävleborgs och Jämtlands län, hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Kronobergs, Kalmar (södra delen), Skaraborgs, Gävleborgs och Jämtlands län samt jordbrukskommissionerna i Jönköpings, Kalmar (norra delen), Skaraborgs och Jämtlands län. I några yttranden har föreslagits att vanhävdslagstiftningen även skall ha avseende å kronans fastigheter.

Norrbottnens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har anfört följande.

Otvivelaktigt är det synnerligen angeläget att all odlad jord under nuvarande förhållanden bringas till högsta möjliga avkastning, så att landets livsmedelsförsörjning därigenom i möjligaste mån säkerställs. Det lär emellertid vara tvivelaktigt, huruvida den föreslagna lagstiftningen, som är avsedd att gälla alla jordbruk, är ägnad att åstadkomma en ökad produktion under nuvarande kristid. I lagförslaget stadgas, att tiden för vanhävdens avhjälpande skall bestämmas till högst två år, men må, där så anses oundgängligen erforderligt, utsträckas till fyra år. Även om man nu inte kan överblicka, huru länge den nuvarande krisen varar, har man dock anledning antaga, att de huvudsakligaste åtgärderna för vanhävdens avhjälpande icke komma att bli utförda förrän krisen är över. Enär lagen är avsedd att äga tillämpning endast under nuvarande kristid, skulle, därest förutnämnda antagande visar sig vara riktigt, densamma icke ha någon uppgift att fylla. Men även om krisen skulle komma att räcka länge och vi med anledning därav för en längre tid framåt bli hänvisade till vår egen jordbruksproduktion för folkförsörjningens tryggande, synes en så rigorös åtgärd, som lagförslaget innebär, icke vara en lycklig utväg. Även om jordbrukarna inom Norrbottens län i allmänhet ha det ekonomiskt

trångt och därför i många fall nödgas driva sin näring mera extensivt än som vore önskvärt, så förekommer dock verklig vanhävd endast i mycket få undantagsfall bland de jordbrukare, som hava jordbruket till uteslutande eller huvudsaklig näring. Där sådant förekommer, torde orsakerna oftast vara bristande ekonomiska resurser; och i sådana fall skulle ju ändå lagen icke komma att åga tillämpning. För Norrbottens vidkommande är också den bristande tillgången på arbetskraft och de onaturligt höga priserna på sådan, förnämligast försakade av de statliga anläggningsarbetena inom länet, en av de största orsakerna till att en önskvärd intensifiering av jordbruksdriften uteblivit.

Förvaltningsutskottet vill för visso ingalunda försvara extensiv drift, ännu mindre vanhävd, men orsakerna till bådadera äro av sådan art och ha under kristiden av kända skäl så skärpts för jordbrukets utövare, att det knappt kan anses rimligt att såsom kristidsreform lägga hela ansvaret på jordbrukarna, där det dock ytterst gäller att tillgodose ett livsviktigt allmänt intresse.

Vill man få fram ett allmännare intresse hos jordbrukarna för att inför tidsläget söka åstadkomma det mesta möjliga, så bör man söka väcka till liv den goda viljan och detta kan icke ske genom en strafflagstiftning för en försummad hävd av jorden. Fastmer synes det vara statens plikt att på sätt, som kan finnas möjligt, ekonomiskt stödja de jordbrukare, som efterkomma kraven på högsta möjliga produktivitet i sin jordbruksdrift.

En reformerad lagstiftning på detta område bör ej få kristidskaraktär utan syfta till en fortsatt omsorgsfull brukning av jorden. En sådan lagstiftning komma jordbrukarna att förstå och i det långa loppet även inse den egna fördelen utav. Däremot synes en lag i förevarande syfte som speciellt medel till ökande av produktionen i kristid icke vara ägnad att åstadkomma åsyftad verkan.

Beträffande bestämmelserna i lagförslaget om ingripande mot vanhävd av åbyggnader har i de yttranden, vari förslaget i denna del tillstyrkts, anförts, bland annat, följande.

Länsstyrelsen i Kronobergs län har framhållit.

Länsstyrelsen finner den av utredningsmannen föreslagna omfattningen av vanhävdslagstiftningen väl avvägd. Skäl synas länsstyrelsen tala för att bortförande av nödiga byggnader och bristande underhåll av desamma räknas som vanhävd. Åtminstone synes detta böra gälla för den händelse, att det gäller bortförande av byggnader och den för vanhävden ansvarige är i den ekonomiska ställning, att han kan avhjälpa vanhävden. I motsatt fall torde 8 § i lagförslaget bliva tillämplig. I likhet med utredningsmannen vill länsstyrelsen framhålla, att då fråga är om byggnader, ingripande enligt lagen icke bör ske utan tvingande skäl samt att särskilt med hänsyn till nu rådande höga byggnadskostnader största varsamhet bör iakttagas vid meddelande av föreläggande rörande avhjälpan av brister å byggnaderna.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län har yttrat:

Länsstyrelsen delar utredningens uppfattning, att snara lagstiftningsåtgärder under nu rådande förhållanden böra vidtagas i syfte att i den utsträckning det låter sig göra råda bot för förekommande fall av vanhävd av odlad jord. Likaså är länsstyrelsen ense med utredningen, att dylika åtgärder böra ha till föremål icke blott vanhävd av jord utan jämväl vanhävd av åbyggnader å jord. Det har, enligt vad utredningen också framhållit, visat sig, att vanhävd av husen oftast åtföljes av vanhävd av jorden. Utan nödiga

hus låter sig intet jordbruk drivas. Då länsstyrelsen har speciell erfarenhet härutinnan, ity att länsstyrelsen i ett fall av vanhävd inom detta län ställts inför det faktum att icke kunna uppbringa någon brukare, när husen voro för bristfälliga, tvekar länsstyrelsen icke att uttala, att vanvård av husen kan vara lika ödesdiger som vanskötsel av jorden.

Jordbrukskommissionen i Uppsala län har gjort följande uttalande.

I särskilt yttrande har herr Janson föreslagit att bestämmelserna beträffande vanskötsel av byggnader skulle utgå ur lagförslaget. Som stöd här för åberopas bl. a. utredningsmannens undersökning enligt vilken »vid fall av vanhävd oftast både jorden och byggnaderna voro vanvårdade» och att ett samtidigt föreläggande att iordningställa såväl jord som byggnader möter svårigheter för den ansvarige när denne oftast vore ekonomiskt svag. Såväl det åberopade undersökningsresultatet som uttalandet i fråga om den ansvariges ekonomi strider emot kommissionens erfarenhet. Det senare naturligtvis mest beroende på att gällande lag hittills kunnat tillämpas endast på bolag. Men även dessa beröras ju av den nu föreslagna lagstiftningen.

Av kommissionens protokoll framgår att av de gårdar som på grund av vanskötsel i ett eller annat avseende besiktigats 75 procent gällt endast byggnader, 17 procent jordens skötsel och endast 8 procent byggnader och jord samtidigt. Av utdömda byggnader har 33 procent gällt boningshus och 67 procent ekonomibyggnader varav framgår att hälsovårdsnämndernas uppsikt icke kunnat ersätta jordbrukskommissionens.

Om bestämmelserna beträffande byggnader skulle utgå innebär detta enligt kommissionens åsikt en betänklig inskränkning i stället för utvidgning av vanhävdslagstiftningen.

Jordbrukskommissionen i Stockholms län har uttalat, att man icke kunde komma ifrån, att på en gård med vanhävdade byggnader vore och förbleve gårdens hela produktionsförmåga nedsatt. Det måste anses vara lika otillfredsställande, att en gröda bleve förstörd på grund av vanhävdade byggnader som att en gröda icke tillvaratoges. Jordbrukskommissionen hade under sin verksamhet funnit, att vanhävdade stall- och ladugårdsbyggnader även innebure grovt djurplågeri. Det måste därför betecknas som riktigt, att byggnaderna inkluderades i förslaget.

Riksförbundet landsbygdens folk har anfört:

Frågan om huruvida byggnaderna skola inbegripas i vanhävdslagstiftningen eller ej är av största betydelse. Ur rent praktisk synpunkt kan man ej komma ifrån, att på en gård med förfallna byggnader är och förblir gårdens hela produktionsförmåga nedsatt. Det måste därför betecknas som riktigt, att byggnaderna inkluderas i förslaget. Herr Jansons reservation på denna punkt kan icke anses tillräckligt motivera en annan inställning. Utredningen visar ju bland annat, att de vanhävdsfall, som konstaterats under senaste två år, endast till ej fullt 10 procent äro beroende på den ansvariges ekonomiska ställning. Vidare kan hänvisas till att hälsovårdsstadgans bestämmelse, vad det gäller boningshus, i praktiken visat sig i det närmaste sakna all effekt.

Egnaheimsstyrelsen har yttrat:

Då den ifrågasatta lagstiftningens syfte är att under nuvarande kristidsförhållanden vidmakthålla jordbrukets avkastningsförmåga, är styrelsen tveksam, huruvida lagstiftningen i den utsträckning som skett bör taga sikte även på jordbrukets byggnader. Ett tvång att under nuvarande läge med dess

höga byggnadskostnader verkställa byggnad kan medföra en betydande uppoffring för en jordägare, utan att denna motsvaras av en högre avkastning från jordbruket. Läggas allt för stora krav vid byggnadsbeståndet, löper man risk för att man ej orkar med förbättringen av jorden och att denna, som här är det primära, blir åsidosatt. Om lagen även erhåller tillämpning på åbyggnader, torde hänsyn böra tagas till, icke blott om jordbrukaren är medellös, utan överhuvud taget om han genom företagande av ett byggnadsarbete av ifrågasatt omfattning skulle komma i fara att få sin ekonomi rubbad. En skötsam jordbrukare, som väl hävdar sin jord men av ena eller andra anledningen ej varit i stånd att sätta åbyggnader i det skick, som hade varit önskvärt, bör inte drabbas av bestämmelserna i den ifrågasatta vanhävdslagen. Emellertid må erinras, att den, som på grund av dålig ekonomi ej kan förbättra sin bostadsbyggnad, har viss möjlighet att från egnahemsorganen erhålla bidrag eller lån för detta ändamål. Under förutsättning att hänsyn tages till här förut framförda synpunkter, anser sig egnahemsstyrelsen ej böra göra erinran mot genomförande av det föreliggande förslaget.

Självfallet bör icke en jordbrukare tvingas att iordningställa en byggnad, som ej kan antagas bli behöflig för framtiden, exempelvis därför att jordbruket bör sammanslås med annat närbeläget jordbruk. En sådan sammanslagning kan ofta vara naturlig och önskvärd ur jordpolitisk synpunkt och bör ej motverkas genom bestämmelser i vanhävdslagstiftningen. Bestämmelserna i 2 § andra stycket och 15 § andra stycket böra med hänsyn härtill ytterligare mildras i enlighet med vad bland annat framgår av motiven.

Ur yttranden, vari förslaget i förevarande avseende avstyrkts, må här återgivas följande.

Sveriges lantbruksförbund har yttrat:

Lantbruksförbundet kan icke tillstyrka förslaget i vad det avser ingripande mot vanvård av åbyggnader. Även om, såsom utredningen framhåller, vanhävd av jord och vanvård av byggnader ofta följas åt, tala enligt lantbruksförbundets mening mycket starka skäl emot att under nuvarande förhållanden låta en provisorisk vanhävdslagstiftning jämväl avse byggnaderna på en fastighet. Det gäller nu i första hand att få avkastning av den odlade jorden, och detta kan i stort sett låta sig göra utan att byggnaderna äro i tillfredsställande skick. Att med nu gällande höga byggnadskostnader på lagstiftningens väg ålägga en jordägare att iståndsätta dåliga byggnader innebär ett alltför starkt ingripande i den enskilda äganderätten och skulle därjämte säkerligen i många fall försvåra den i nuvarande läge mera angelägna uppgiften att bringa jorden i kultur. Förbättrandet av jordbrukets byggnadsbestånd är en viktig fråga, men den bör tagas upp i annat sammanhang och icke i samband med en provisorisk vanhävdslagstiftning.

Jordbrukskommissionen i Jönköpings län har i huvudsak anfört:

Det torde vara synnerligen angeläget att denna icke får sådan karaktär att jordbrukskommissionerna överhopas med en arbetsbörda som de icke med nuvarande organisation kunna gå i land med. Faran för att så kommer att ske, i händelse utredningsmannens förslag skulle komma att oförändrat läggas till grund för lagstiftning, är nämligen för handen. Genom att den lägre arealgränsen odlad jord som avses skola falla under lagen föreslås till all jord, vilken äges eller innehaves å jordbruk med över en hektars storlek, kommer säkerligen anmälningarna att få en betydande omfattning, och detta i synnerhet då hävden å även byggnaderna inbegripes. Härigenom kommer att upprullas hela det ömtåliga problem som innefattas i frågan om en jord-

ägare skall tvingas att uppehålla bebyggelsen å jordlotter, vars arrendesumma bevisligen icke i denna tid på långt när kan förränta byggnads- och reparationskostnader å ens så torftigt tilltagna nödiga åbyggnader. Men ur psykologisk synpunkt ligger det nära till hands att människor, som icke ha det ringaste begrepp om hur byggnads- och reparationskostnader nu ställa sig för jordägaren, komma att anse det som en hjudande plikt för kommissionerna att ingripa för att tillhålla jordägarna att »göra sin skyldighet».

Då lagen skall vara av provisorisk karaktär synes det kommissionen föga lämpligt att i densamma aktualisera den ytterst besvärliga frågan om byggnadsunderhållet å de smärre jordlotterna. Kommissionen måste för sin del ansluta sig till den mening som i ett särskilt yttrande till promemorian framförts av herr Janson, och förordar alltså att frågan om byggnaderna icke medtages i lagens allmänna bestämmelser. Detta kommissionens ställningstagande innebär emellertid, att kommissionen finner den nuvarande uppsiktslagens bestämmelser i 1 § böra bibehållas för sådana brukningsdelar som i densamma avses.

Jordbrukskommissionen i Kronobergs län har uttalat:

Kommissionen anser att starka betänkligheter kunna resas mot förslaget att till vanhävd skall hänföras bristande underhåll av byggnader. Det kan nämligen befaras att ett dylikt stadgande komme att i vissa fall medföra motsatsen till vad med lagen förutsattes. I många fall torde ett åläggande innebärande återställande av såväl jorden som byggnader å en vanhävdad egendom överstiga den för vanhävden ansvariges ekonomiska möjligheter och i varje fall medföra ett minskande av möjligheterna att tillräckligt snabbt återställa jordens växtkraft. Missförhållandena i samband med byggnadsverksamheten på landsbygden och byggnadskostnadernas höjd kunna befaras medföra rent ruinerande konsekvenser för de jordbrukare å vilka lagen kan komma att tillämpas.

Jordbrukskommissionen i Kalmar läns norra del har framhållit, att kommissionen känner till fall, då det skulle bli fullständigt ruinerande för jordägaren, om han, med nuvarande höga arbetskostnader inom byggnadsfacket, utom iståndsättandet av jordbruket, även bleve ålagd att ombygga gårdens hus. Härvidlag måste största hänsyn tagas till ägarens ekonomiska resurser, så att ej denne dreves bort från sin egendom. Med hänsyn härtill borde riksdagsmannen Jansons reservation vinna beaktande.

Älvsborgs läns södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott har anfört:

Ett åläggande för innehavare av ett mindre jordbruk att i tider med höga byggnadskostnader nybygga eller utföra omfattande reparationer kan bringa honom till ekonomisk ruin. Det kan hända att under nuvarande förhållanden innehavaren av ett mindre jordbruk anser det icke ekonomiskt lönande att uppföra nya byggnader, utan när dessa äro förbrukade lägges jorden till ett närbeläget mindre jordbruk för att förstärka detsamma. Genom att tvinga innehavaren av ett dylikt jordbruk uppföra nya byggnader kan en rationalisering på det sätt, att tvenne mindre närbelägna jordbruk sammanslås, förhindras för lång tid framåt. Vid ett litet jordbruk, där ladugården är fallfärdig men boningshuset är bra, finner ägaren att det icke lönar sig att bygga ny ladugård. Innehavaren har sin utkomst på annat arbete utanför hemmet. I stället för att bygga ny ladugård arrenderar han bort jorden till en granne, som sköter den väl. Grannen har plats i sin ladugård även för de kreatur, som han måste hålla på grund av utvidgad jordareal. Då får man anse, att en

dylik anordning är en rationalisering och ett förbilligande av produktionen, och folkförsörjningen blir icke lidande därför att brukningsdelen i fråga har en förfallen ladugård. Förvaltningsutskottet vill sålunda göra det uttalandet, att byggnader icke böra medtagas i den tillämnade provisoriska lagstiftningen.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Kristianstads län har yttrat:

Enligt utredningen skall som vanhävd räknas, att nödiga byggnader bortföras eller lämnas utan underhåll. Utskottet är liksom utredningen av den åsikten, att jordbruk i allmänhet ej kan skötas utan nödiga byggnader, men begreppet nödiga byggnader kan tolkas så olika och för jordägaren på ett så ekonomiskt betungande sätt, att utskottet anser, att en närmare specifikation är nödvändig. För själva jordbrukets skötsel och dess avkastning räcker det om tak över foder och djur samt tillräckligt goda ytterväggar på djurstallarna komma i fråga i denna vanhävdslag. Sålunda bör själva inredningen av ekonomibygnader samt överflödiga byggnader och boningshus ej ingå under lagens tillämpning.

Med de senaste årens utveckling på det byggnadstekniska området beträffande lantbrukets ekonomibygnader föredrager mången att bygga helt nya moderna byggnader framför att reparera och omändra de gamla byggnaderna, som kanske trots alla förbättringar ej ändå kunna bli så arbetsbesparande och ändamålsenliga som nya. Det är naturligt, att den som planerar dylikt nybygge en tid eftersätter underhållet av de byggnader, som komma att rivras. Under sådana omständigheter bör ett bristande underhåll av de äldre byggnaderna ej räknas som vanhävd.

Utskottet anser för övrigt att ensamt bristande underhåll av byggnader får ej vara orsak till anmälan om vanhävd.

I de yttranden, vari jämkningar i de föreslagna bestämmelsernas omfattning påyrkats, har anförts bland annat följande.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Östergötlands län har anfört:

När det gäller att bedöma, om vanhävd föreligger eller icke, måste hänsyn tagas även till brukningsdelens byggnader. Förvaltningsutskottet ställer sig dock tveksamt till, huruvida en provisorisk lagstiftning bör omfatta även byggnaderna. Visserligen inser förvaltningsutskottet till fullo att byggnadernas och särskilt ekonomihusens beskaffenhet i många fall kan vara av nära nog avgörande betydelse för genomförandet av en tillfredsställande jordbruksdrift. Viktigast torde dock vara att åkerjorden icke vanhävdas och att lagstiftningen i främsta rummet riktar sig mot försummelser i detta hänseende. Förekomma beträffande brukningsdelens byggnader större brister, torde dessa icke blott taga jämförelsevis lång tid i anspråk att avhjälpa utan också, särskilt i nuvarande läge, komma att draga avsevärda kostnader. Man torde visserligen kunna gå ut ifrån, att de myndigheter och personer, som skola utöva uppsikt enligt den tillämnade lagen, vid bedömande av frågan om byggnaders beskaffenhet komma att taga all möjlig hänsyn till nu berörda och andra svårigheter, som kunna föreligga vid avhjälpan av förekommande brister. Då antalet fall av vanhävd inom länet är förhållandevis mycket litet, vore det säkerligen av mindre betydelse, om den blivande lagstiftningen omfattade jämväl byggnaderna. Utskottet anser likväl en viss uppmjukning beträffande de föreslagna bestämmelserna i berörda hänseende önskvärd. Dessa synas böra erhålla sådan lydelse, att de möjliggöra ingripande för att få de allra nödvändigaste förbättringsåtgärderna i fråga om ekonomibygnaderna genomförda. I detta avseende är således förvaltnings-

utskottet närmast av samma uppfattning, som den herr Janson angivit i sitt till förslaget fogade särskilda yttrande. Utskottet vill emellertid icke, såsom nyss berörts, gå så långt, att alla bestämmelser om byggnaderna böra utgå ur den tillämnade vanhävdslagstiftningen.

Statens livsmedelskommission har yttrat:

I anslutning till den reservation mot utredningsmannens förslag, som anförts av herr Janson, vill kommissionen föreslå en jämkning av de föreslagna bestämmelserna om ingripande mot vanvård av åbyggnaderna å en jordbruksfastighet. Som bekant äro för närvarande särskilda svårigheter förenade med lösandet av lantbrukets byggnadsfråga. På grund härav synes stor försiktighet böra iakttagas, då det gäller frågan om bevarandet av den önskvärda standarden å åbyggnaderna. Krav på vidmakthållandet av bopningshus synes i fråga om de brukningsdelar, som föras in under ifrågavarande temporära vanhävdslagstiftning, icke böra resas på samma sätt som kan finnas lämpligt beträffande brukningsdelar, vilka omfattas av den redan gällande, på social grund baserade uppsiktslagstiftningen. Och beträffande underhållet av de för jordbruksdriften absolut nödvändiga ekonomibyggnaderna synas i fråga om den av kristiden föranledda vanhävdsövervakningen fordringarna böra begränsas till det oundgängligen nödvändiga, detta även om man i likhet med utredningsmannen icke låter ansvar för vanhävd drabba den som på grund av medellöshet eller av annan giltig orsak är urståndsatt att avhjälpa vanhävden.

Livsmedelskommissionen får med hänvisning till det sagda hemställa, att en uppmjukning av den hithörande bestämmelsen vidtages, exempelvis sålunda att i 1 § orden »eller därigenom att nödiga byggnader bortföras eller lämnas utan underhåll» utbytas mot orden »eller därigenom att för jordbruksdriften oundgängligen erforderliga byggnader bortföras eller icke lämnas nödtorftigt underhåll». I motiveringen till lagen synes vidare böra understrykas, att sagda stadgande endast har till syfte att möjliggöra ingripande för vidtagande av förbättringsåtgärder å ekonomibyggnader, då därigenom skadeverkningar å bärgad gröda eller å husdjur kunna förhindras.

Lantbruksstyrelsen har uttalat:

Lantbruksstyrelsen finner det synnerligen angeläget att alla åtgärder, som vidtagas för undanröjande av vanhävd, skola åsyfta att till det yttersta utnyttja jordbrukets produktionskapacitet. Ur den synpunkten bör givetvis i första hand tillses, att själva jorden väl hävdas. Uppenbarligen är det emellertid lika nödvändigt, att husdjursstallarna hållas i sådant skick, att största möjliga mängd animaliska produkter kan utvinnas därifrån. Där väggar och tak tillåtas förfalla i sådan grad, att vind och nederbörd icke utestängas, kommer detta att medföra stort avbräck i produktionsresultatet. I fråga om vissa andra byggnader är underhållet emellertid icke av samma betydelse. Då det är av största vikt att jordbrukarna nu icke åläggas större byggnadsskyldighet än som är nödvändig för upprätthållande av största möjliga produktion, anser lantbruksstyrelsen, att kravet på byggnadernas underhåll från det allmännas sida bör sättas olika för olika slag av byggnader allt efter den betydelse de hava för det mera omedelbara produktionsresultatet. Därest lagtekniska svårigheter skulle möta härför, synes det i allt fall önskvärt, att tillämpningen av lagen blir sådan. Det kan eljest tänkas inträffa, att brukare åläggas underhållsskyldighet av byggnader, som ur produktionssynpunkt äro av andrahandsbetydelse, i sådan omfattning att jordens riktiga hävdande blir eftersatt.

Småbrukarnas riksförbund har anfört:

Vad byggnadernas underhåll beträffar kan lagen, enligt småbrukarförbundets mening, giva rum för en alltför sträng tolkning. Samtliga byggnader böra, heter det i motiveringen, »bibehållas i sådant skick, att de äro användbara för sitt ändamål». Byggnadsförhållandena på landsbygden äro för närvarande oeffterrättliga. Även mindre underhållsarbeten bliva i många fall oproportionerligt dyrbara. Vidare måste denna lag med den vidsträckta verkningsskrets som den fått träffa en stor mängd mindre jordbruk, som kanske under andra förhållanden böra rationaliseras ut, ehuru detta icke nu kan med säkerhet bedömas och än mindre bestämmas. Då landets jordbrukare för närvarande äro nödsakade att minska sin animaliska produktion för att kunna tillgodose behovet av vegetabilier, och då det samtidigt är mycket svårt att tillgodose även ett starkt nedskuret köpbehov av stråfoder och fodersäd, är det intet intresse från livsmedelsförsörjningens synpunkt att varje gård tvingas uppehålla en animalisk produktion. Det väsentliga är att jordbruksjorden utnyttjas och att skördarna tillvaratagas. Anspråken på underhåll av byggnaderna böra därför inskränkas till vad som är nödvändigt för jordens brukande och skördens tillvaratagande, och detta bör bli föremål för ett praktiskt bedömande från fall till fall.

*Jordbrukskommissionen i Älvsborgs län*s södra hushållningssällskaps verksamhetsområde har uttalat:

Den omständigheten, att denna provisoriska lag är avsedd att under sin giltighetstid ersätta den nu gällande uppsiktslagen, synes göra det nödvändigt att i lagen medtaga kravet på även åbyggnaders hävd. Då detta krav alltid skall riktas mot ägaren, och då lagens hela tillämpning göres beroende av dennes ekonomiska möjligheter, hyser kommissionen inga större betänkligheter på denna omstridda punkt. Emellertid torde vid tillämpningen skillnad böra göras på de krav i fråga om byggnaders iståndsättande enligt den nu gällande uppsiktslagens mening och det mera tillfälliga iståndsättande, som bör komma i fråga då det gäller ett vanhävdadt jordbruk i allmänhet. I förstnämnda fall är det oftast fråga om sådana brukningsdelar, vilka ägarna genom byggnadernas förfall söka utplåna. Här måste stränga krav resas på bebyggelsens upprätthållande. Annorlunda ställer det sig, när fråga är om ett jordbruk, där sådan tendens icke kan misstänkas utan där byggnadernas förfall kan bero på ägarens bristande omsorg eller förmåga, att fastigheten ofta gått i handel o. s. v. Ladugårdsbeståndet är faktiskt mycket dåligt i stora delar av landet. Det torde här icke kunna bli fråga om annat än botandet av mycket påtagliga brister, vilka kunna äventyra den bärgade grödans utnyttjande under de närmaste åren. Allt för äventyrligt bleve det säkerligen, om man skulle ålägga vederbörande ett mera vidlyftigt byggnadsprogram, icke minst med hänsyn till den tidslängd detta måste taga och de svårigheter med avseende på all byggnation, som nu äro för handen. Här behöver alltså en klarare utformning av lagtexten ske. Detsamma kan sägas om 8 §, där det stadgas om medellöshet såsom skäl för att lagen icke skall tillämpas. Denna bestämmelse anser kommissionen vara mycket värdefull, men det skulle vara ett stöd vid den grannliga tillämpningen av densamma, om den gjordes något fylligare.

Länsstyrelsen i Jönköpings län har yttrat:

Syftet med lagförslaget, som skiljer sig från uppsiktslagen av år 1927 främst genom den räckvidd i förhållande till denna lag, förslaget fått, har varit att under rådande krisläge söka få fram mesta möjliga jordbrukspro-

dukter. Med avseende å detta motiv skulle det ha kunnat förefalla, som om i förslaget hänsyn bort tagas främst till kravet på tillgodoseende av hävden å en viss brukningsdel. Utredningsmannen har emellertid ej nöjt sig härmed utan ansett frågan om sättet för vården av åbyggnaderna å brukningsdelen innefatta en minst lika viktig detalj för bedömande, huruvida en vanhävd i förslagets bemärkelse skall anses föreligga eller ej. Utredningsmannens ståndpunkt härvidlag och bevisföring till klarläggande av detta förhållande äro naturligen logiskt fullt riktiga och oantastliga. Länsstyrelsen är emellertid för sin del tveksam om lämpligheten av förslaget härutinnan med tanke på de konsekvenser, det i den praktiska tillämpningen kan komma att få. Genom föreskriften, att varje brukningsdel med odlad jord, överstigande ett hektar, enligt lagförslaget skall inbegripas under detta, kommer praktiskt taget numera övervägande delen av all odlad jord att bliva föremål för lagens bestämmelser. Det torde finnas anledning att antaga, att å brukningsdelar av en så liten omfattning åbyggnaderna ofta befinna sig i ett sådant skick, att anledning till ingripande enligt förslaget icke torde saknas. Om sådan vanvård skulle förekomma mera allmänt och ingripande på grund av denna skall företagas vid sidan av ingripande på grund av direkt vanhävd av jorden, förefinnes vidare anledning att misstänka, att ingripandet på grund av vanvården, vilket på grund av vad utredningsmannen anfört om de båda motiven likvärdiga betydelse för en viss aktion icke bör sättas i efterhand i förhållande till ingripande på grund av vanhävden, kommer att försinka avgörandet av ett ärende och sålunda ytterst motverka syftet med lagstiftningen — att i görligaste mån vara smidig, effektiv och snabb verkande och, framförallt, att skapa fram det mesta möjliga av jordbruksprodukter. Länsstyrelsen föranledes till denna sin uppfattning av den erfarenhet, länsstyrelsen har av en grupp av ärenden av liknande art, de nämligen, i vilka åtgärd påkallas på grund av föreskrift i gällande hälsovårdsstadga i syfte att från byggnad eller bostadsrum undanröja sådana brister, vilka anses ge upphov till i stadgan närmare omnämnda sanitära olägenheter och ersätta dem med anordningar i syfte att förbättra byggnaden eller bostadsrummet. Länsstyrelsen har av handläggningen utav detta slags ärenden det intrycket, att man i dessa minst av allt kan räkna med ett snabbt avgörande. Fastmera måste man med hänsyn till de invändningar, som i dylika ärenden med stor iver framställas, helt allmänt våga påstå, att detta slags ärenden kräver lång tid för att slutligt bliva färdiga till avgörande. Länsstyrelsen ifrågasätter, om samma erfarenhet ej komme att få göras med avseende å sådana vanhävsfall, där vanhävden grundade sig på vanvård av åbyggnader. Med tanke bland annat härpå kan länsstyrelsen ej finna tillrådligt att, då i förslaget inbegripes så små brukningsdelar som odlad jord, överstigande ett hektar, låta frågan om vården av brukningsdelens byggnader bliva avgörande för frågan, huruvida vanhävd skall föreligga eller ej. Med hänsyn till lagförslagets provisoriska och kristidsartade karaktär förefaller det fastmera, som om endast sättet för handhavande av den egentliga hävden av en brukningsdels olika ägor borde konstituera vanhävd eller icke vanhävd. Därest en lagstiftning med sådant innehåll emellertid mot vad utredningsmannen anfört därvid anses ej böra genomföras, torde det med tanke på vad länsstyrelsen förut anfört kunna ifrågasättas, om ej i lagtexten borde utsättas, att då fråga är om vanhävd på grund av såväl bristande skötsel av jorden som bristande vård om åbyggnaderna, utredningen av sistnämnda fråga ej bör uppehålla avgörande av frågan i övrigt. Endast på detta sätt synes det nämligen möjligt att nå vad utredningsmannen åsyftat med förevarande vanhävdslagstiftning eller att denna må bliva i görligaste mån »snabbt verkande».

I samband med frågan om vården av åbyggnaderna kan ytterligare fram-

hållas, hurusom åtgärden att få en vanvårdad byggnad förbättrad på sätt lagförslaget förutsätter alltjämt motverkas av vederligen fortfarande bestående svårighet att överhuvud taget få erforderligt byggnadsarbete på landsbygden utfört. Vidare kan ifrågasättas, om ej antalet ingripanden på grund av bristande vård om en brukningsdels åbyggnader torde bliva så stort, att jordbrukskommissionen åtminstone med nuvarande sammansättning torde hava svårt att kunna nöjaktigt medhinna arbetet härmed.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Kopparbergs län har med instämmande av *länsstyrelsen i länet* uttalat:

Vissa betänkligheter kunna även hysas angående lämpligheten av att införa jordbrukets byggnader under vanhävdsbestämmelserna. Visserligen är bibehållandet av ett fullgott byggnadsbestånd å jordbruk önskvärt, men det har ändå icke samma betydelse som vidmakthållandet av jordens alstringsförmåga. Mycket av det, som blivit eftersatt i fråga om byggnadsunderhåll eller nybyggnad under de senaste åren, torde också bero på ur rådande krisförhållanden framkomna svårigheter beträffande arbetskraft, byggnadsmaterial m. m., vilka fortfarande kvarstå, ävensom på ovisshet om den framtida utvecklingen. Detta gör, att lagstiftningen på området synes böra genomföras och handhas med tillbörlig försiktighet.

Beträffande frågan vilken lägsta arealgräns som bör väljas har *länsstyrelsen i Kristianstads län* framhållit:

Det synes länsstyrelsen icke lämpligt, att minimiarealen odlad jord, som skall omfattas av lagen, sättas så låg som till ett hektar. Det gäller nämligen att icke splittra ansträngningarna på ur folkförsörjningssynpunkt mer eller mindre betydelselösa odlingsenheter. Medgivnas måste emellertid, att stora svårigheter möta då det gäller att sätta gränsen. Man bör emellertid noga beakta att det föreslagna uppsiktsförfarandet kommer att bliva både tidsödande och arbetskrävande, varför det kan vara skäl att från början skilja mellan det önskvärda och det praktiskt genomförbara. Länsstyrelsen finner det därför böra ytterligare övervägas, huruvida icke minimigränsen bör sättas högre, exempelvis vid två eller tre hektar odlad jord.

Jordbrukskommissionen i Jönköpings län har framhållit, att en höjning av minimiarealen till 2 hektar säkerligen skulle bli till ringa men för folkförsörjningen men å andra sidan skulle bespara jordbrukskommissionerna och länsstyrelserna en del tämligen litet givande arbete.

Liknande synpunkter som i nu omförmälda yttranden ha anförts i övriga utlåtanden, vari förordats en höjning av minimiarealgränsen från 1 till 2 hektar.

Förvaltningsutskottet hos hushållningssällskapet i Stockholms län och stad har anført:

Det är uppenbarligen i princip riktigt att utsträcka lagen att omfatta även brukningsdelar med jämförelsevis ringa ytvidd. Den formulering lagförslagens första paragraf erhållit, där begreppet brukningsdel införts, synes emellertid medföra, att till tomtmark utlagd odlad jord, från vilken försäljning av tomter måhända icke eller i ringa utsträckning skett, ej faller under lagens bestämmelser. En ändring synes här påkallad, så att all odlad jord, med en sammanhängande areal ej understigande ett hektar, inrymmes under lagen. Blir så ej fallet, komma fortfarande ogräshärdar å tomtområden av be-

tydande areal, vilka ej tagits i anspråk för avsett ändamål, att menligt inverka på jordbruksproduktionen inom därav berörda orter.

I några yttranden har föreslagits, att även kronans jordbruksfastigheter skola omfattas av den ifrågasatta lagstiftningen. Riksförbundet *landsbygdens folk* har härutinnan anfört:

Beträffande lagens omfattning innebär förslaget, att den är tillämplig på all odlad jord, där brukningsdelen har mer än ett hektars storlek. Dock göres undantag för jord, tillhörig kronan. Detta undantag kan ur principiell synpunkt ej anses tillräckligt motiverat. Vid upprepade tillfällen har det hänt, att byggnader på statens arrendegårdar fått förfalla i sådan omfattning, att domänstyrelsen funnit det för staten fördelaktigare att sälja dessa gårdar än att reparera dem. Med andra ord: den enskilde har fått taga på sig att avhjälpa den vanhävd gården fått vidkännas under tidigare år. Detta är förhållanden, som upprepade gånger påtalats i riksdagen i samband med förslag om försäljning av kronans gårdar. Förbundet har därför den uppfattningen, att så länge förvaltningen av statens gårdar ligger under ett statens affärsdrivande verk, är en undantagsställning för staten, vare sig det gäller vanhävs- eller arrendelag, icke motiverad.

Någon vanhävdslag avseende att förhindra vanhävd av landets jord överhuvud taget finnes för närvarande icke i svensk lagstiftning. 1927 års uppsiktslag syftar icke i främsta rummet till att förebygga vanhävd utan har till uppgift att förhindra nedläggande av vissa jordbruk, vilka ur samhälls-
 Departements-
 chefen.

synpunkt ansetts önskvärda att bibehålla. Uppsiktslagen är främst betingad av socialpolitiska skäl, vilket även framgår av dess tillkomsthistoria. Lagen är nämligen tillkommen såsom ett komplement till den sociala arrendelagstiftningen och avser endast brukningsdelar, som beröras av denna, d. v. s. sådana som innefatta odlad jord eller inrösningsjord till en vidd av lägst fyra och högst tjugufem hektar och som ägas av bolag eller vissa därmed likställda rättssubjekt. Lagen är icke tillämplig på jorden i de fall, då denna är utarrenderad. Uppsiktslagen är avsedd att hindra nyssnämnda jordägare att nedlägga eller vanvårda jordbruket å dem tillhöriga mindre brukningsdelar i syfte att undgå fullgörandet av de mera betungande utarrenderingsbestämmelser, som gälla i fråga om sådana brukningsdelar. Behovet av en mera omfattande vanhävdslagstiftning, som har till ändamål att förhindra vanhävd å all jord oavsett dess storlek och vem som är jordens ägare, har tidigare icke framträtt med någon större skärpa. Såsom ett allmänt omdöme torde man kunna uttala, att jordbruket i landet i stort sett är tillfredsställande skött och motsvarar tidens krav. De i detta hänseende verkställda utredningarna giva vid handen att så är förhållandet. Det fåtal fall då verklig vanhävd förekommit ha icke varit av den storleksordning eller betydenhet, att det ansetts påkallat att ur sociala eller jordpolitiska synpunkter ingripa med lagstiftning mot vanhävden i och för sig. I en tid då världsmarknaden kännetecknades av överproduktion på livsmedel och bekymret för landets jordbruk snarast gällde att finna avsättning för jordbrukets produkter, spelade frågan om vanhävd ur försörjningssyn-

punkt icke någon roll. Annorlunda är förhållandet i nuvarande läge, då landet på grund av avspärrningen är för sin försörjning med livsmedel så gott som helt och hållet hänvisat till sina egna resurser och försörjningsläget blivit bekymmersamt i följd av felslagna skördar. Visserligen förekommer såsom utredningen framhållit knappast vanhävd i sådan omfattning, att densamma ur folkförsörjningssynpunkt är av någon större betydelse. Men å andra sidan måste med nu rådande krav på största möjliga produktion av inhemska jordbruksalster den odlade jorden utnyttjas till det yttersta. Även de minsta jordbruk kunna bidra till innehavarnas försörjning och böra därför icke tillåtas att förfalla eller vanhävdas. Såsom utredningen framhållit kan det även antagas att blotta förekomsten av en lag, som möjliggör ingripande mot så gott som all vanhävd, kommer att ha fördelaktiga verkningar i fråga om åtskilliga mindre välskötta jordbruk och på så sätt motverka att en begynnande vanskötsel fortskrider till uppenbar vanhävd. Det torde icke heller vara uteslutet att tillkomsten av en mera omfattande vanhävdslagstiftning kan få till följd att jordägare, som av en eller annan anledning sakna intresse för jordbruket, avyttra detsamma och detta sålunda kommer i lämpligare händer. I nuvarande krisläge måste emellertid även andra synpunkter tagas i betraktande vid bedömande av frågan huruvida en utvidgad vanhävdslagstiftning bör genomföras eller ej. Man kan sålunda icke bortse från det missnöje och den indignation, som uppväcks hos befolkningen, då den i den föreliggande svåra försörjningssituationen ser möjligheter till livsmedelsproduktion lämnas outnyttjade eller illa tillvaratagna. Även av psykologiska motiv påkallas sålunda en mera utvidgad vanhävdslagstiftning. Så gott som undantagslöst har en sådan lagstiftning också tillstyrkts i de över utredningens förslag avgivna yttrandena. Starka skäl synas även enligt min mening tala för en sådan lagstiftning och jag förordar därför att densamma nu kommer till stånd.

Vad angår utformningen av den förordade lagstiftningen kan jag i huvudsak ansluta mig till utredningens förslag. Utredningen synes på ett tillfredsställande sätt ha avvägt de olika intressena på ifrågavarande område. Vederbörlig hänsyn har tagits till det allmännas önskan att i nuvarande krisläge få tillgänglig jord brukad i behörig ordning. Å andra sidan har den enskildes intresse att icke onödigt betungas med åtgärder i sådant syfte beaktats, liksom hänsyn tagits till den enskilde odlarens behov av rörelsefrihet vid drivandet av sitt jordbruk. Emellertid anser jag förslaget i vissa hänseenden behöva underkastas jämkningar eller förtydliganden. Framför allt lär det gälla beträffande frågan i vad mån lagen skall avse jämväl vanvård av fastighetens åbyggnader. Det gäller här att gå fram med varsamhet och under behörigt beaktande av de växlande förhållandena i de särskilda fallen. Vid bedömande av frågan huruvida vanhävd föreligger eller ej måste sålunda hänsyn tagas till bland annat jordens beskaffenhet, de klimatiska förhållandena och avsättningsmöjligheterna. Man torde sålunda böra beakta, att även i trakter med i allmänhet tillfredsställande avsättningsförhållanden kunna förekomma jordbruk eller delar därav med så ringa od-

lingsvärde eller så ofördelaktigt läge, att det både ur allmän och enskild synpunkt måste vara lämpligare att ifrågavarande område användes för skogsbruk än för jordbruk. Under vissa förhållanden kan en omläggning av jordbruk till betesbruk anses ändamålsenlig och fullt berättigad. Givet är, att det icke är att betrakta såsom vanhävd om jorden på grund av torra eller andra ogynnsamma väderleksförhållanden icke kunnat brukas ordentligt. Överhuvud taget bör vid tillämpning av en lagstiftning av förevarande slag tillses, att densamma icke lägger hinder i vägen för ett rationellt utnyttjande av jorden. Å andra sidan torde i anslutning till vad hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Stockholms län och stad anfört böra tillses, att jordbruket icke nedlägges å brukningsdelar under motivering att dessa skola användas till tomter. Det som lagstiftningen framför allt syftar till är att förebygga att jordbruk, som äro av betydelse för folkförsörjningen och i varje fall kunna bereda utkomst för en brukare och hans familj eller bidraga därtill, vanhävdas därför att ägaren icke anser det ligga i sitt ekonomiska intresse att uppehålla jordbruket.

I likhet med utredningen anser även jag, att vanhävdslagstiftningen bör få provisorisk karaktär. Densamma påkallas av de nuvarande extraordinära förhållandena med avseende på landets försörjning med livsmedel och måste utformas under hänsynstagande härtill. För genomförande av en bestående vanhävdslagstiftning torde en mera omfattande utredning rörande förekomsten av vanhävd och dess orsaker vara erforderlig. Man skulle med hänsyn härtill kunna ifrågasätta att göra lagstiftningen uttryckligen tidsbegränsad. Tiden för lagstiftningens giltighet kan emellertid i betraktande av de åtgärder, som densamma åsyftar att framtinga, icke bliva alltför kort. Innan den tid lagen sålunda bör gälla gått till ända, torde utarbetandet av förslag till en ny lagstiftning, avsedd att definitivt träda i stället för 1927 års uppsiktslag, ha ägt rum och bättre möjlighet synes då finnas att få de olika lagstiftningarna att på ett smidigt sätt övergå i varandra.

Med hänsyn till lagstiftningens syftemål synes såsom utredningen ock föreslagit lagstiftningen böra gälla för alla kategorier jordägare med undantag av kronan. De skäl som i vissa yttranden åberopats för att även kronan skulle vara underkastad vanhävdslagstiftningen synas icke bärande. Med den inställning statsmakterna ha till ifrågavarande spörsmål torde man utan vidare kunna utgå ifrån att de komma att tillse att vanhävd icke tillåtes förekomma å statens egendomar.

I de över utredningens förslag avgivna yttrandena ha framför allt två frågor blivit föremål för särskild uppmärksamhet, nämligen frågan om storleken av de jordbruksfastigheter, som skola falla under lagstiftningen, och frågan om lagen skall avse även vanvård av fastighetens åbyggnader.

Utredningen har för sin del föreslagit en nedre arealgräns av ett hektar odlad jord. I åtskilliga yttranden har ifrågasatts, att arealgränsen skulle bestämmas till två hektar. Närmast till hands synes ligga att i en lag, som har till syfte att i möjligaste mån få till stånd ett utnyttjande av den odlade jorden, icke alls bestämma någon nedre arealgräns. Emellertid torde en dylik

ståndpunkt av praktiska skäl icke kunna förordas. Det skulle sålunda knappast vara möjligt att utan en alltför vidlyftig administrativ apparat hålla uppsikt över alla landets smärre brukningsdelar. Den praktiska nyttan av att låta uppsikten omfatta även de allra minsta brukningsdelarna, vilkas antal är synnerligen betydande, skulle under alla förhållanden icke motsvara kostnaderna och besväret med uppsikten. Med hänsyn härtill torde man böra bestämma en undre arealgräns. Vilken gräns som härvid är att anse såsom lämpligast kan givetvis bliva föremål för diskussion. Valet måste alltid bliva i viss mån godtyckligt. För min del anser jag den av utredningen föreslagna gränsen av ett hektar odlad jord kunna godtagas. Med hänsyn till lagens syfte är uppenbart att någon övre arealgräns icke kan ifrågakomma.

Vad angår frågan huruvida den nya lagen skall avse även vanvård av åbyggnader har denna fråga såsom framgår av vad förut anförts varit föremål för mycket delade meningar. Såväl inom utredningen som i de avgivna yttrandena ha på denna punkt skilda uppfattningar gjort sig gällande. I vissa yttranden har man starkt understrukit nödvändigheten av att byggnaderna omfattades av lagen; eljest skulle denna icke få åsyftad verkan. I andra utlåtanden har man däremot, framför allt under åberopande av de höga byggnadskostnaderna, bestämt avstyrkt att den nya lagstiftningen skulle få tillämpning å byggnaderna. I ett flertal yttranden har man intagit en mera förmedlande ståndpunkt och förordat, att skyldigheterna beträffande byggnaderna borde inskränkas endast till det oundgängliga underhållet och att allenast ekonomibyggnaderna borde omfattas av lagen. Att i den nu ifrågasatta lagstiftningen helt utesluta byggnaderna från uppsikten finner jag icke tillrådligt. Med hänsyn till det samband som i allmänhet råder mellan byggnaderna och jordbruket torde det vara nödvändigt att äga möjlighet att ingripa mot vanhävd av byggnaderna. Därest byggnaderna tillåtas förfalla utan ingrepp från det allmännas sida, kan syftet med lagen äventyras, i det att grödan kan förstöras och kreaturen vanvårdas. Det torde även såsom utredningen påpekat vara olämpligt att beträffande skilda kategorier fastigheter ha olika bestämmelser rörande byggnaderna. Att upphäva de bestämmelser rörande uppsikt över byggnaderna, som nu gälla enligt 1927 års uppsiktslag, torde uppenbarligen icke kunna ifrågakomma. Å andra sidan kan man icke bortse från de farhågor, som kommit till uttryck i reservationen och vissa yttranden, att ett medtagande av byggnaderna under vanhävsbegreppet skulle kunna medföra, att ägaren eller brukaren av fastigheten kunde åläggas betungande byggnadsarbeten. I likhet med utredningen vill jag emellertid härvid framhålla, att det icke får ställas krav på högre standard å byggnaderna eller deras inredning än som för jordbrukets rationella bedrivande är absolut nödvändigt och att, då fråga är om byggnaderna, ingripande enligt lagen icke bör ske utan tvingande skäl samt att, särskilt i betraktande av nu rådande höga byggnadskostnader, vid meddelande av föreläggande rörande avhjälpan av brister å byggnaderna, den största varsamhet bör iakttagas. Någon nybyggnadsskyldighet bör icke ifrågakomma, så framt icke nybyggnad blivit ofrånkomlig på grund av att vederbö-

rande mot lagens stadgande bortfört eller lämnat utan underhåll för brukningsdelen oundgängligen nödig byggnad. Någon skyldighet att vidmakthålla eller återuppföra förut befintlig byggnad, vilken på grund av jordbrukets rationalisering eller annan omläggning icke längre är behöfvig, bör icke ifrågakomma. För att i lagtexten giva tydligt uttryck för den av mig nu förordade tolkningen av vanhävdsbegreppet, såvitt detta avser byggnaderna, synes en viss omredigering av lagtexten i 2 och 7 §§ av förslaget böra vidtagas.

Den av utredningen förordade jämkningen av vanhävdsbegreppet så till vida, att såsom vanhävd skall betraktas, att jorden så vanskötes, att dess avkastningsförmåga äventyras, föranleder icke någon erinran från min sida. Denna ändring i vanhävdsbegreppet torde endast understryka lagens syfte att tillse, att jordens förmåga att i nu rådande krisläge lämna avkastning upprätthålles. Erinras må, att samma definition på vanhävd funnits upptagen i 1909 års vanhävdslag.

Likaledes finner jag icke något att erinra mot vad utredningen föreslagit och anfört rörande förhållandet mellan 1927 års uppsiktslag och den nya vanhävdslagstiftningen. Det synes sålunda lämpligt, att den nya lagstiftningen helt ersätter den nuvarande uppsiktslagen under den tid krisen varar. En dylik anordning torde i hög grad underlätta överskådligheten av lagstiftningen på detta område samt dess tillämplighet.

I anslutning till nu anförda principer har inom jordbruksdepartementet upprättats *förslag till lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk*. Jag torde härefter få ingå på de särskilda bestämmelserna i lagförslaget.

Specialmotivering.

1 §.

Beträffande innehållet i denna paragraf hänvisas till den allmänna motiveringen.

2 §.

I denna paragraf angivas vissa förutsättningar, under vilka jordbruk må nedläggas eller byggnad å brukningsdel bortföras eller lämnas utan underhåll utan att detta skall anses som vanhävd.

Första stycket av paragrafen i utredningens förslag överensstämmer principiellt med motsvarande stadgande i 3 § första stycket i 1927 års uppsiktslag, vilket stadgande innehåller, att till vanhävd ej är att hänföra nedläggande av jordbruk å äga, som på grund av sin naturliga beskaffenhet eller annan omständighet måste anses alldeles olämplig för jordbruk. Skillnad föreligger endast så till vida, att i förevarande lagförslag liksom i arrendeutredningens förslag till ändringar i 1927 års lag dels i lagtexten utmärks,

att en sådan omständighet som ogynnsam belägenhet kan utgöra en giltig grund för jordbrukets nedläggande, och dels den i 1927 års lag uppställda förutsättningen för att nedläggande av jordbruket å en äga skulle vara tillåtet eller att ägan måste anses alldeles olämplig för jordbruk erhållit en något mildare avfattning därigenom att ordet »alldeles» uteslutits.

I andra stycket av 2 § i utredningens förslag har upptagits ett stadgande att byggnad, som till följd av sammanslagning av brukningsdelar blivit obehövlig, under vissa förutsättningar må bortföras eller lämnas utan underhåll. En motsvarande bestämmelse finnes intagen i 3 § andra stycket av 1927 års lag, där såsom förutsättning upptages, att de i sammanslagningen ingående brukningsdelarna till beskaffenhet och omfattning äro sådana, att först genom deras sammanslagning uppkommer jordbruk, därav brukaren kan erhålla sin huvudsakliga bärning. Enligt vad utredningen anfört låge bakom detta onekligen stränga krav syftet att i största möjliga utsträckning bevara de gamla brukningsdelarna, något som av befolkningspolitiska skäl varit ett av särskilt norrlandslagstiftningen starkt betonat önskemål. Utredningen har emellertid ansett nödvändigt att något mildra nämnda förutsättning, då fråga vore om sammanslagning av brukningsdelar som icke avsåges i 1927 års lag. Det kunde enligt utredningens mening knappast vara rimligt att en jordägare i allmänhet skulle vara tvungen att underhålla åbyggnader, vilka ur jordbruksekonomisk synpunkt blivit helt överflödiga. Såvitt angår brukningsdelar i allmänhet har utredningen därför i förevarande paragraf av lagförslaget förordat ett stadgande av innehåll, att byggnad må bortföras eller lämnas utan underhåll, om den blivit obehövlig till följd av sådan sammanslagning av brukningsdelar, som medförde väsentliga fördelar för jordbruksdriften. Emellertid har utredningen gjort undantag för brukningsdelar, som avsåges i 1927 års lag, och i fråga om dem bibehållit den förutsättning som upptages i nämnda lag. Utredningen har framhållit, att förutom de befolkningspolitiska synpunkter, vilka kunde åberopas mot en minskning av antalet brukningsdelar, talade härför att den nu föreslagna lagen endast vore avsedd att gälla en begränsad tid och att det kunde antagas att 1927 års lag därefter åter komme att gälla i sin nuvarande avfattning.

Beträffande det i 2 § av utredningens förslag intagna stadgandet med strängare bestämmelser med avseende å brukningsdelar, som avses i 1927 års uppsiktslag, har en av de sakkunniga, herr Janson, varit av *skiljaktig mening* och förklarat sig icke kunna finna detta stadgande motiverat. Enligt reservantens mening föreläge ej, därest bestämmelserna om byggnaderna skulle medtagas i lagen, anledning att i en ny lagstiftning bibehålla skärpta bestämmelser för vissa grupper av brukningsdelar. Härigenom förhindrades många gånger högst påkallade rationaliseringar genom tillskapande av större brukningsdelar. Den inadvartens, som kunde uppkomma, då den provisoriska lagstiftningen sattes ur kraft och den gamla lagen eventuellt ånyo skulle tillämpas, borde kunna undvikas genom att den gamla lagen i nu ifrågavarande hänseende ändrades.

I vissa yttranden ha erinringar framförts mot utredningens förslag. I några yttranden har man anslutit sig till herr Jansons reservation. Å andra sidan har i vissa yttranden uttalats, att bestämmelserna i förevarande paragraf borde skärpas i fråga om de brukningsdelar, som ej fölle under 1927 års uppsiktslag.

Överståthållarämbetet har anfört:

Överståthållarämbetet vill framhålla den synnerliga vikten av att icke blott landets jordbruksjord hålles vid bästa möjliga hävd, varigenom ett gott skörderesultat, så långt möjligt är, tryggas, utan jämväl att genom bibehållandet av nu förefintliga brukningsdelar beståndet utav en självständig bondeklass tryggas. Ur dessa synpunkter synes det tivelaktigt huruvida icke bestämmelserna i remitterade förslaget andra paragraf äro alltför tänjbara. Överståthållarämbetet syftar på de ofta förekommande fall, att ägare till en jordbruksegendom i arronderingssyfte inköper en närliggande förut självständig brukningsdel, vilkens åbyggnader befinna sig i mindre tillfredsställande skick. Sett från ägarens till de båda jordegendomarernas synvinkel måste sammanslagningen av de båda brukningsdelarna till en enhet för honom medföra fördelar för jordbruksdriften, men ur landets synpunkt är en dylik sammanslagning i regel förkastlig. Brukningen av den inköpta hemmansdelen blir icke lika intensiv som förut, åkrarna läggas ofta ut till betesvallar och jordens hävd blir allt sämre. Även om för den gemensamme ägaren nettobehållningen blir något större, blir dock den samlade bruttoavkastningen mindre, vilket innebär en visseligen i det särskilda fallet obetydlig men genom många sammanräknade fall icke oväsentlig försämring av försörjningsmöjligheterna, varjämte en minskning inträtt i de självständiga jordbrukens antal.

Småbrukarnas riksförbund har yttrat:

Om den nuvarande kristiden skulle efterföljas av en utveckling, som i stort sett anknyter till förhållandena under 1930-talet med riklig tillgång på livsmedel och stark expansion inom industri, handel och samfärdsel, så behöver man inte vara alltför betänksam emot att en del brukningsdelar försvinna, ehuru det även i detta fall är önskvärt att största möjliga antal familjejordbruk finnas. Man måste emellertid även räkna med den möjligheten, att kriget efterföljes av ogynnsammare förhållanden för vårt näringsliv med överlag sänkt levnadsstandard och arbetslöshet för stora folkgrupper. Om så skulle bliva fallet måste det framstå som ett misstag att nu minska antalet boplatser på landsbygden för att därmed åstadkomma ett rationaliserat och utvidgat storjordbruk. Med hänsyn dels till lagstiftningens provisoriska karaktär och dels till ovissheten beträffande vårt näringslivs betingelser efter kriget torde det därför vara klokt att icke nu främja en utrationalisering av brukningsdelar annat än i de fall, då det är fråga om att skapa nya familjejordbruk. Storbrukens utvidgning på småbrukets bekostnad bör få anstå. Detta syfte skulle främjas, om man för varje nedläggning av en självständig brukningsdel uppställde krav, som återfinnas i lagen av den 27 juni 1927 angående uppsikt å vissa jordbruk. Småbrukarnas riksförbund vill därför föreslå att 2 § andra momentet i lagförslaget omarbetas i enlighet härmed.

Första stycket i förevarande paragraf är avfattat i enlighet med utredningens förslag och ansluter sig i huvudsak till motsvarande bestämmelser i 1927 års uppsiktslag. Den uppmjukning av bestämmelserna rörande möjlighe-

*Departements-
chefen.*

terna att nedlägga jordbruk som föreslagits synes betingad av praktiska skäl. Det kan icke vara i överensstämmelse med ekonomisk hushållning att framtvunga upprätthållande av sådana odlingsställen, där jordbruk icke inom över-skådlig tid kan med fördel bedrivas.

Utredningens förslag i andra stycket har av skäl som tidigare i den allmänna motiveringen berörts underkastats viss omarbetning. I övrigt ansluta sig bestämmelserna till utredningens förslag. Det torde icke med skäl kunna göras gällande, att förevarande stadgande icke skulle vara tillräckligt restriktivt i fråga om möjligheterna att sammanslå skilda brukningsdelar. Det är dock att märka, att för närvarande i fråga om fastigheter, vilka icke falla under 1927 års uppsiktslag, icke finnes någon bestämmelse som på nu ifrågasatt sätt lägger hinder i vägen för sammanförande av olika brukningsdelar. Det synes mig som om den av utredningen föreslagna bestämmelsen är väl avvägd och tager vederbörlig hänsyn till såväl den enskildes som det allmännas intresse i nu förevarande hänseende.

För den beträffande nu ifrågavarande stadgande inom utredningen framförda reservationen synas visserligen skäl kunna anföras, huvudsakligen dock av lagteknisk natur. Det voro uppenbarligen önskvärt att kunna undgå att ha olika bestämmelser för skilda kategorier av fastigheter. Men å andra sidan anser jag icke lämpligt, att i en lag av provisorisk natur i fråga om de fastigheter, som falla under 1927 års uppsiktslag, införa bestämmelser, som äro mildare i nu förevarande hänseende än de gällande. Dessa ha betingats av socialpolitiska skäl, vilka otvivelaktigt alltjämt äga sin giltighet.

3 §.

I denna paragraf av utredningens förslag stadgas, att för avhjälpande av sådan vanhävd som avses i lagen är ägaren av brukningsdelen ansvarig. Om brukningsdelen brukas av annan än ägaren, skall ansvarigheten för avhjälpande av vanhävden av jorden åvila brukaren.

Rörande motiveringen till stadgandet hänvisas till promemorian (sid. 39—41).

Länsstyrelsen i Stockholms län har i sitt yttrande uttalat, att länsstyrelsen icke kunde finna tillräckliga skäl föreligga att fritaga annan brukare än ägare från ansvarigheten för avhjälpande av vanhävd, som hänförde sig till försummat underhåll av nödiga byggnader. Det riktiga syntes länsstyrelsen vara, att, där brukaren försummat honom åvilande underhållsskyldighet, ansvarigheten för därav härrörande vanhävd i första hand ålades honom.

*Departementis-
chefen.*

Denna paragraf har helt avfattats i enlighet med utredningens förslag.

Enligt 1927 års uppsiktslag åvilas ansvarigheten för vanhävd såvitt angår byggnaderna ägaren även om fastigheten är utarrenderad. Denna ståndpunkt har bibehållits i det föreliggande förslaget. Trots att såsom utredningen framhållit vissa skäl kunna åberopas för att i en hela landet gällande vanhävdslag lägga ansvaret för byggnaderna å brukaren, anser jag likväl i likhet

med utredningen det naturliga vara att i den nu ifrågasatta lagstiftningen följa samma regler som i 1927 års lag. Såsom utredningen framhållit talar även härför den omständigheten att en arrendator ej har annan skyldighet beträffande byggnaderna än att vårda och underhålla dem så att de icke under arrendetiden försämras, vilken skyldighet emellertid icke kan under arrendetiden utkrävas utan blott, om den åsidosättes, föranleder viss ersättningsplikt gentemot jordägaren vid arrendets frånträdande. För det av länsstyrelsen i Stockholms län framförda förslaget att ålägga brukaren ansvarighet för vanhävd, som uppkommit till följd av försummelse i det åvilande underhållet, tala otvivelaktigt vissa skäl. Ett genomförande av detta förslag medför emellertid, att olika bestämmelser måste tillämpas, såvitt angår brukningsdelar, vilka falla under de sociala arrendebestämmelserna och andra brukningsdelar. En försämring av ställningen i nu förevarande hänseende för de arrendatorer, för vilka de sociala arrendebestämmelserna äro tillämpliga, kan näppeligen ifrågakomma. Genom att antaga den av mig förordade lösningen av det föreliggande spörsmålet vinnas även den fördelen, att varje tvist om vad som är att betrakta såsom underhåll och vad som är att hänföra till ombyggnad eller nybyggnad undvikas.

Vad angår ansvarigheten för vanhävden av jorden föranleder vad utredningen härutinnan anfört icke något särskilt uttalande från min sida. Den lösning, som utredningen här förordat, att låta ansvarigheten för vanhävden principiellt åvila brukaren, synes ändamålsenlig och praktisk samt torde icke kunna möta några berättigade erinringar.

Såsom utredningen framhållit avses i lagförslaget med ägare ej blott ägare i egentlig mening utan även en var annan, som med avseende å en fastighet kan anses utöva ägares funktioner.

4 §.

Enligt denna paragraf i utredningens förslag skall den i lagen föreskrivna uppsikten utövas av vederbörande jordbrukskommission.

I vissa *yttranden* har framhållits, att det vore lämpligt, att kristidsmyndigheterna deltog i övervakningen.

Även denna paragraf har avfattats i enlighet med utredningens förslag. Jag *Departements-* förutsätter, att kristidsmyndigheterna i den mån så är möjligt ha sin uppmärksamhet riktad på förekommande fall av vanhävd och till vederbörande jordbrukskommission göra anmälan därom där så finnes påkallat. *chefen.*

5 och 6 §§.

I förevarande paragrafer lämnas regler för förfarandet hos jordbrukskommission samt angående syn, om vilken kommission har att föranstalta.

Rörande innehållet i utredningens förslag härutinnan hänvisas till promemorian (sid. 42—44).

I fråga om syneförfarandet ha i vissa *yttranden* framförts erinringar mot utredningens förslag. I några *yttranden* har sålunda uttalats tvivel rörande

nödvändigheten av att alltid före anmälan till länsstyrelsen föranstalta om syn med särskilda synemän.

Riksförbundet landsbygdens folk har härom anfört:

I utredningen betonas behovet av att den nya lagen bör kunna verka snabbt och utan onödiga kostnader. Detta måste betecknas som alldeles riktigt. En ytterligare förenkling bör emellertid kunna ske, som dessutom medför större garanti för enhetlig behandling av de olika fallen. I 5 och 6 §§ talas om syn, utförd av särskilda synemän. I verkligheten måste detta medföra dubbla syner, då man får förutsätta, att samtliga fall även bliva besiktigade av jordbrukskommissionen. Förbundet vill ifrågasätta, om ej synen lämpligare kan utföras av t. ex. två ledamöter av jordbrukskommissionen jämte en lantbruksingenjör, jordbrukskonsulent eller vandringsrättare. I den mån jordbrukskommissionens besiktningar konsekvent ske på detta sätt, är därmed den behövliga bevisningen från början klar och man har därigenom skapat större garanti för likformighet i bedömningen. Arrangemanget bör ej heller kunna möta något formellt hinder, ty dels måste man förutsätta, att jordbrukskommissionens ledamöter inneha minst den kompetensgrad, som förutsättes för vanliga synemän, och dels är jordbrukskommissionen enligt förslaget ingen dömande myndighet utan endast utredande och förhandlande.

Länsstyrelsen i Kristianstads län har yttrat:

Enligt 5 § i förslaget åligger det jordbrukskommissionen att vid uppkomsten fråga om vanhävd verkställa utredning i saken på sätt kommissionen finner lämpligt. Kommissionen berättigas även att, därest kommissionen finner anledning därtill, förordna om syn å brukningsdelen genom tre gode män. Det synes länsstyrelsen som om jordbrukskommissionerna härigenom lämnas väl fria händer. En syn genom gode män torde i regel ställa sig ganska dyrbar och kan icke heller befrämja det viktiga kravet på enhetlighet vid bedömandet av huruvida vanhävd föreligger eller ej. Enligt länsstyrelsens mening är det av vikt, att den grundläggande utredningen regelmässigt sker genom ledamot i vederbörande jordbrukskommission. Endast härigenom synes kommissionen bliva i stånd att efter enhetliga grunder bedöma det föreliggande fallet. Den för frågans vidare behandling nödvändiga utredningen, huruvida den för vanhävdens ansvarige på grund av medelöshet eller av annan giltig orsak är urståndsatt att avhjälpa vanhävdens torde icke heller lämpligen kunna anförtros åt en synenämnd, som ju får antagas besitta huvudsakligen teknisk sakkunskap. För länsstyrelsens vidare förfarande med vanhävdsärendet måste det slutligen anses vara av stor vikt, att kommissionen själv verkställt den utredning, som skall ligga till grund för länsstyrelsens vidare åtgärder. I överensstämmelse härmed synes 5 § andra stycket böra utgå samt 5 § första stycket något omredigeras. Att detta måste komma att ställa tämligen stora krav på jordbrukskommissionen är uppenbart men torde icke kunna undvikas. En given förutsättning för att kommissionen skall kunna fullgöra sina uppgifter är givetvis, att den utrustas med nödiga resurser, en fråga, som tyvärr endast helt flyktigt beröres i utredningen.

Jordbrukskommissionen i Uppsala län har anfört:

Kommissionen vill ifrågasätta huruvida stadgandet att syneförrättning av särskilt utsedda synemän obligatoriskt bör föregå anmälan till länsstyrelse. En sådan anmälan kan lika ofta och kanske oftare gälla bristande under-

håll eller uraktlåten nybyggnad av hus som vanhävd av jord. Enligt den erfarenhet kommissionen har från sin verksamhet går det i verkligheten så till att kommissionen efter att ha fått kännedom om brister i ena eller andra avseendet på en viss gård genom besiktning på platsen undersöker huruvida vanskötsel i något avseende föreligger. Därvid har kommissionen hittills alltid lyckats få godvillig överenskommelse till stånd beträffande bristernas afhjälpande inom viss bestämd tid. Sådan överenskommelse förutsätter ju då ett erkännande från ägares eller brukares sida att påtalad brist verkligen föreligger. Det förefaller då vara en onödig omgång medförande både onödig tidspillan och onödig kostnad att för det fall som avhandlas i 6 § nödvändigt behöva föranstalta om ny syn (jordbrukskommissionens besiktning är ju också i själva verket en syn) som skall förrättas av 2 nämndemän och t. ex. en vandringsrättare. Att rättssäkerheten skulle bli så mycket större genom ett sådant förfarande synes kommissionen diskutabelt. Jordbrukskommissionen torde i de flesta fall inom sig disponera över lika god sakkunskap som en på förslaget sätt sammansatt synenämnd och torde därjämte besitta en bättre kännedom om förhållandena i hela länet varigenom erhålles en viss garanti för att likartade principer läggas till grund för bedömandet av vanhävsfall i olika delar av landskapet. Kommissionen vill alltså föreslå att syneförfarande före länsstyrelsens föreläggande, i fall där trots att godvillig överenskommelse träffats överenskomna åtgärder ändock uraktlåtits, icke göres obligatoriskt utan må bero på länsstyrelsens beslut i varje särskilt fall.

Jordbrukskommissionen i Värmlands län har ifrågasatt huruvida icke sådan syn, varom förmåles i förslaget 5 §, även borde kunna företagas av jordbrukskommissionen. Vid de inspektionsresor, som kommissionen årligen plögade företaga för besiktning av för vanhävd anmälda fastigheter, hade i många fall visat sig, att sådan utredning beträffande viss fastighet förelegat, att kommissionen omedelbart kunnat besluta om syn. I sådant fall vore det såväl för vinnande av tid som ur besparingssynpunkt till fördel, om kommissionen ägde befogenhet att själv förrätta synen. Kommissionen har härjämte föreslagit, att för kostnadernas nedbringande sådan ändring vidtoges i förslaget 5 § att syneförrättning kunde verkställas av två godemän i likhet med vid till- och avträdesyn enligt 2 kap. 11 § arrendelagen. Jämväl borde till god man kunna utses sådan person, vilken förut innehaft sådant uppdrag, förutsatt att han därtill allttjämt vore valbar.

Jordbrukskommissionen i Stockholms län och stad har förordat, att synen utfördes av till exempel två ledamöter av jordbrukskommission jämte en lantbruksingenjör, jordbrukskonsulent eller vandringsrättare. I den mån jordbrukskommissionernas besiktningar konsekvent skedde på detta sätt, vore därmed den behövliga bevisningen från början klar och man hade därigenom även skapat större garanti för likformighet i bedömningen. Arrangemanget borde ej heller kunna möta något formellt hinder, ty dels måste man förutsätta, att jordbrukskommissionernas ledamöter innehade minst den kompetensgrad, som förutsattes för vanliga synemän, och dels vore jordbrukskommissionen enligt förslaget ingen dömande myndighet utan endast utredande och förhandlande.

Liknande synpunkter ha framförts av *jordbrukskommissionen i Södermanlands län*.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Kristianstads län har förordnat, att av de tre synemän, som enligt 5 § skulle utses, minst två borde vara aktiva jordbrukare, vilka borde känna till aktuella brukningsmetoder och byggnadssätt samt möjlighet för jordägarna att ekonomiskt kunna stå ut med de ålägganden som anbefalldes. Om gode männen utsåges bland icke jordbrukare, kunde det lätt hända, att dessa komme med beslut, som icke stode i rimlig proportion till jordbrukarens ekonomi eller den ekonomiska nyttan för själva jordbruksdriften.

Egnahemsstyrelsen har ifrågasatt huruvida icke, jämsides med lantbruksingenjörer, jordbrukskonsulenter och vandringsrättare, även egnahemsdirektörer och egnahemskonsulenter borde kunna förordnas till synemän.

Länsstyrelsen i Västmanlands län har ifrågasatt, om icke en av synemännen alltid borde vara lantbruksingenjör eller tjänsteman hos hushållningssällskapet.

Jordbrukskommissionen i Uppsala län har framhållit, att tiden, inom vilken åtgärd för vanhävdens avhjälpande skulle vidtagas, icke borde överstiga ett eller två år.

I ett flertal yttranden har även påpekats, att arbetet och kostnaderna för jordbrukskommissionerna komma att väsentligen ökas vid den ifrågasatta lagstiftningens genomförande.

*Departements-
chefen.*

För konstaterande och beivrande av vanhävd har i utredningens förslag upptagits ett förfarande som i stort sett överensstämmer med det som föreskrives i 1927 års uppsiktslag. En viss förenkling i förfarandet i förhållande till 1927 års lag har föreslagits av utredningen. I ett flertal yttranden ha emellertid påkallats än längre gående jämkningar i förfarandet. Enligt utredningens förslag må jordbrukskommissionen där den finner anledning därtill föranstalta om syn av tre synemän. Sådan syn skall, därest överenskommelse angående åtgärder för vanhävdens avhjälpande icke kan träffas eller för den händelse sådan överenskommelse icke fullgöres, äga rum innan anmälan om förhållandet sker till länsstyrelsen för dess åtgärd. I vissa yttranden har ansetts onödigt med syn av särskilda synemän. Man har sålunda ansett tillräckligt med besiktning av jordbrukskommissionen eller av denna med biträde av någon syneman. Ehuru otvivelaktigt denna förenkling av förfarandet skulle medföra besparing både av tid och kostnader, ställer jag mig likväl tveksam till dess lämplighet. Att alldeles borttaga syneförfarandet måste ingiva starka betänkligheter. Man kan icke bortse från, att jordbrukskommissionen, sedan ingripande från dess sida skett, kommer att framstå såsom part i vanhävsärendet. Att under sådana förhållanden helt lita till dess utlåtande — även om det är biträddt av en syneman — torde icke ur rättssäkerhetssynpunkt vara tillfredsställande. Med så mycket större styrka gäller detta, sedan frågan, huruvida vanhävd skall anses föreligga eller ej, såsom föreslagits skall avgöras av länsstyrelsen, där möjligheten till åstadkommande av utredning i ärendet ej är densamma som vid domstol. Emellertid anser jag, att ytterligare någon förenkling av förfarandet utöver

vad utredningen föreslagit med fördel bör kunna ske. Sålunda torde icke böra föreskrivas, att syn under alla förhållanden alltid skall ha ägt rum, innan anmälan om vanhävden göres till länsstyrelsen. Endast där jordbrukskommissionen finner erforderligt eller den för vanhävden ansvarige så påfordrar, bör syn hållas. Har syn icke förekommit, innan anmälan om vanhävden sker till länsstyrelsen, skall länsstyrelsen, om länsstyrelsen finner anledning därtill eller den för vanhävden ansvarige hos länsstyrelsen så begär, föranstalta om syn. Genom denna anordning i avseende å syneförfarandet torde antalet syner kunna inskränkas och kostnaderna för den enskilde och det allmänna begränsas utan att dock rättssäkerheten efter-sättes. För att giva en mera självständig ställning åt synemännen torde det vara lämpligt, att dessa alltid förordnas av länsstyrelsen. Jordbrukskommissionen skall alltså, då den finner syn böra äga rum, hos länsstyrelsen påkalla förordnande av synemän. Enligt utredningens förslag skall synen gäldas av den för vanhävden ansvarige. Understundom kan det dock föreligga fall då billigheten kräver att kostnaderna stanna å statsverket. En jämkning i 14 § av utredningens förslag bör därför ske. Att föreskriva att en av synemännen alltid skall vara lantbruksingenjör eller tjänsteman hos hushållningssällskapet synes icke vara erforderligt. Man torde kunna utgå ifrån, att, där den särskilda sakkunskap dessa tjänstemän representera är behöflig vid synen, länsstyrelserna komma att tillkalla dem såsom synemän. Där dylik sakkunskap icke är påkallad, skulle den föreslagna föreskriften endast medföra onödiga kostnader.

I möjligaste mån synes tiden, inom vilken åtgärd för vanhävdens avhjäl-pande skall ske, böra begränsas till två år. Att helt borttaga möjligheten att utsträcka denna tid ytterligare två år torde icke vara lämpligt. Förhållandena kunna vara sådana att de åtgärder, som behöva vidtagas för vanhävdens avhjäl-pande, böra fördelas på ett flertal år för att icke bliva alltför ekonomiskt betungande.

Enligt utredningens förslag skall den som eftersätter åtgärd, som upptagits i träffad överenskommelse, straffas med dagsböter. Samma straffpåföljd skall i allmänhet även drabba den, som eftersätter av länsstyrelsen enligt 7 § föreskriven åtgärd. Bötesstraffet skall på talan av allmän åklagare efter jordbrukskommissionens uppdrag utdömas av domstol. Utredningen har emellertid, då fråga är om föreläggande för kommun eller annat rättssubjekt av offentlighetsrättslig natur, föreslagit, att länsstyrelsen skall äga fastställa vite för underlåtenhet att ställa sig föreläggandet till efterrättelse ävensom fälla till sådant vite. Att på sätt utredningen sålunda föreslagit ha två olika påföljder för samma förseelse synes mig knappast rationellt. Anledningen till denna uppdelning av påföljden synes ha varit den, att utredningen icke ansett lämpligt att straff ådömdes den, som vore ansvarig för att kommun eller annat offentlighetsrättsligt rättssubjekt icke fullgjorde sina åligganden. Enligt min mening torde det vara mera ändamålsenligt att endast vite förekommer i samband med föreläggande av länsstyrelse. Vitesföreläggande torde kunna förväntas få större effektivitet vid framtvingande av föreläggandets genomförande. Genom

att endast vitesföreläggande må ifrågakomma vinnes även enhetligare och snabbare behandling av ifrågavarande ärenden, då dessa torde kunna avgöras av länsstyrelserna. Enligt utredningens förslag skulle vite utdömas av länsstyrelse under det att dagsböterna skulle ådömas av domstol. För att påföljd även skall kunna följa i sådana fall, då vederbörande underlåter fullfölja träffad överenskommelse enligt 6 § — för vilken händelse enligt utredningens förslag dagsböter skulle ådömas — torde bliva erforderligt att i 6 § införa en bestämmelse, som möjliggör att i sammanhang med träffande av överenskommelsen även fastställes vitesäventyr därest densamma icke fullgöres. I detta fall bör dock icke få stadgas högre vite än 500 kronor. I enlighet härmed har en omarbetning av 6 § i utredningens förslag ägt rum.

7 §.

Denna paragraf i förslaget avhandlar länsstyrelsernas befattningar med ärenden angående vanhävd.

Beträffande utredningens förslag hänvisas till promemorian (sid. 44 och 45).

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Malmöhus län har ansett det otillfredsställande, att befogenheten att inskrida mot vanhävd helt lades i de administrativa myndigheternas hand, detta särskilt som jordbrukskommissionerna tillkommit för ett mera speciellt ändamål än för övervakning av vanhävd inom jordbruk av alla slag och storleksgrader. Då vanhävd faktiskt förekomme i så ringa omfattning att den icke kunde ha någon nämnvärd inverkan på landets försörjningsläge, kunde enligt förvaltningsutskottets mening den i hittillsvarande vanhävdslagstiftning tillämpade anordningen att vanhävds beivrande gjordes till domstolssak, mycket väl bibehållas. Härigenom hade jordbrukarna beretts vida större trygghet mot förhastade och obefogade ingrepp i skötseln av sin näring, än vad med den nu föreslagna anordningen bleve fallet.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har ifrågasatt, huruvida icke lantbruksstyrelsen i stället för länsstyrelsen borde handlägga ifrågavarande ärenden.

Departements-
chefen.

Jag kan biträda utredningens förslag om överflyttande av handläggningen av vanhävsärenden från domstolarna till länsstyrelserna. De farhågor som i detta hänseende framförts av hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Malmöhus län kan jag icke dela. Med den fullständiga utredning, som enligt vad jag förut förordat alltid bör åtfölja ärende angående vanhävd, då det överlämnas till länsstyrelsen, och med hänsyn till de möjligheter länsstyrelsen därutöver äger att förskaffa sig kännedom om förhållandena, torde någon risk icke föreligga, att förhastade eller obefogade ingrepp komma att äga rum. Det är ock att märka, att den för vanhävden ansvarige alltid skall höras och sålunda bli i tillfälle att framlägga den motbevisning som han vill åberopa.

Beträffande förevarande paragrafs utformning har denna skett i anslutning till utredningens förslag. Med hänsyn till vad jag förut anfört i den allmänna motiveringen angående ansvarigheten för vanhävd å byggnaderna samt under 5 och 6 §§ rörande påföljden för eftersättande av föreläggande rörande vanhävd har emellertid viss omarbetning skett även av nu ifrågavarande paragraf.

8 §.

I denna paragraf behandlas fall, då undantag från bestämmelserna om skyldighet att avhjälpa vanhävden skall medgivnas samt de fall, då ägaren oaktat han icke är brukare, skall avhjälpa vanhävd å jorden.

Rörande utredningens förslag hänvisas till promemorian (sid. 45—46).

Länsstyrelsen i Kristianstads län har anfört:

Enligt 8 § första stycket skall uppsiktsförfarandet ej inledas därest den för vanhävden ansvarige finnes vara på grund av medellöshet eller av annan giltig orsak urståndsatt att avhjälpa vanhävden. Det synes länsstyrelsen föreligga anledning att till dessa orsaker hänföra även hög ålder i och för sig. I ett fall, som varit aktuellt i länet, har föreliggande vanhävd haft sin grund i att jordägaren och hans hustru uppnått hög ålder utan att kunna sägas vara direkt orkeslösa eller medellösa. Då de på inga villkor velat utarrendera sin fastighet av fruktan att nödgas avflytta, har fastigheten så småningom råkat i vanhävd. Det vore enligt länsstyrelsens mening hårt att på dylika fall, som icke torde vara så sällan förekommande, tillämpa den nya lagen med dess ganska stränga bestämmelser. Efter ordet »medellöshet» i 8 § bör därför tillfogas »hög ålder». Man torde nämligen icke utan vidare kunna inrymma begreppet »hög ålder» under »annan giltig orsak».

Denna paragraf har avfattats i anslutning till utredningens förslag. Vad *Departements-* länsstyrelsen i Kristianstads län anfört synes mig icke böra föranleda någon *chefen.* ändring i förslaget. Enligt min mening kan under vissa omständigheter det av länsstyrelsen avsedda fallet inrymmas under den föreslagna formuleringen.

Utredningen har i sitt förslag under 9 § upptagit vissa straffbestämmelser. Med hänsyn till min tidigare omnämnda ståndpunkt rörande påföljden för underlåtenhet att fullgöra träffad överenskommelse eller av länsstyrelsen givet föreläggande är en motsvarande paragraf icke erforderlig i departementsförslaget.

9 §.

I denna paragraf, som motsvaras av 10 § i utredningens förslag, stadgas bland annat, att länsstyrelse, då för säkerställande av sådd eller skörd å brukningsdel så är oundgängligen nödvändigt, må förordna, att för ändamålet nödiga åtgärder verkställas genom jordbrukskommissionens försorg.

Rörande utredningens motivering hänvisas till promemorian (sid. 47).

Länsstyrelsen i Malmöhus län har ifrågasatt, huruvida icke fall kunde förekomma, då det framstode som oundgängligen nödvändigt — om ej ändamå-

let med sådd eller skörd skulle förfelas — att jämväl åtgärd för nödigt underhåll av byggnad skulle kunna verkställas genom kommissionens försorg. Länsstyrelsen ansåge det böra övervägas, huruvida icke bestämmelse i enlighet härmed borde upptagas i lagen.

Länsstyrelsen i Stockholms län har anfört:

Mot bestämmelserna i denna paragraf kan anmärkas, att lagtexten icke tydligt anger, under vilka förutsättningar åtgärd, som där avses, må vidtagas. Icke heller motiveringen synes giva klart besked på denna punkt. Av densamma framgår visserligen, att för ingripande, varom här är fråga, förutsättes att brukaren gjort sig skyldig till försummelse av beskaffenhet att medföra uppenbar fara för såddens uteblivande eller skördens äventyrande. Men å andra sidan uttalas, att ingripandet skulle kunna äga rum redan innan vanhävd ännu strängt taget kan anses konstaterad. Det synes länsstyrelse ofrånkomligt, att denna till sitt syfte välbetänkta bestämmelse erhåller en avfattning, som bättre än förslaget klargör förutsättningarna för tillgripandet av däri omförmälda åtgärder.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län har framhållit, att avfattningen av denna paragraf borde förtydligas så, att gödsling och annan jordbearbetning utan tvekan komme in under de nödiga åtgärder, som avses. Därjämte syntes i lagrummet omförmäld kostnad böra kunna uttagas jämväl hos ägaren, därvid det vore av vikt att avgöra, huruvida ägarens ansvar borde vara solidariskt med brukaren eller subsidiärt eller pro rata parte.

*Departements-
chefen.*

Paragrafen har avfattats i nära anslutning till 10 § i utredningens förslag. Då bestämmelsen i fråga är avsedd att möjliggöra ingripande även om vanhävd i den bemärkelse som avses i 1 § ej föreligger, synes den av länsstyrelsen i Stockholms län framförda anmärkningen mot avfattningen av paragrafen icke nödvändiggör någon omredigering av densamma. Det torde icke heller vara lämpligt att såsom länsstyrelsen i Malmöhus län ifrågasatt i här föreslagen ordning vid förekommande behov vidtaga åtgärder för åbyggnadernas iordningställande, för vilka åtgärder kostnaderna skulle förskjutas av statsmedel. I dylika fall torde förfogandelagen böra komma till användning. De ändringar, som enligt propositionen nr 173 till årets riksdag föreslagits i förfogandelagen, avse att underlätta denna lags tillämpning i fall som nu är i fråga. Givet är att under ifrågavarande bestämmelse inbegripas sådana åtgärder som beröras av länsstyrelsen i Älvsborgs län, då åtgärder av dylikt slag finnas påkallade för sådden eller skördens genomförande.

10 §.

Denna paragraf, som motsvarar 11 § i utredningens förslag, behandlar vissa fall då ägare eller brukare efter äganderättens eller nyttjanderättens upphörande kan vara skyldig avhjälpa vanhävd å brukningsdel, som av dem ägts eller brukats.

Rörande utredningens förslag hänvisas till promemorian (sid. 47—48).

Länsstyrelsen i Malmöhus län har framhållit, att det syntes oegentligt att, såsom föreslagits, jordbrukskommissionen skulle meddela befrielse från an-

svarighet för åtgärd, varom länsstyrelsen enligt 7 § första eller andra stycket meddelat föreläggande. I sådana fall syntes befrielse böra medgivas av länsstyrelsen på förslag av jordbrukskommissionen eller efter dess hörande.

Avfattningen av paragrafen överensstämmer med 11 § i utredningens förslag. Den erinran mot de föreslagna bestämmelserna, som anförts av länsstyrelsen i Malmöhus län, anser jag icke böra föranleda någon ändring i förslaget. Det torde t. ex. vara onödig omgång att jordbrukskommissionen skall behöva påkalla länsstyrelsens upphävande av föreläggande, då kommissionen på annat sätt fått till stånd avhjälpande av påtalad vanhävd. *Departements-
chefen.*

11 och 12 §§.

I dessa paragrafer lämnas bestämmelser rörande förvandling av vite samt kostnaderna för syn. Paragraferna motsvaras av 13 och 14 §§ i utredningens förslag. Av skäl som förut anförts ha vissa jämkningar i lagtexten verkställts i förhållande till utredningens förslag. De i 12 § av utredningens förslag upptagna föreskrifterna bli med hänsyn till vad förut i departementsförslaget föreslagits i fråga om utdömande av vite icke erforderliga.

13—15 §§.

Dessa paragrafer äro avfattade i anslutning till 15—17 §§ i utredningens förslag.

Övergångsbestämmelserna.

Beträffande innehållet i dessa bestämmelser i förslaget hänvisas till promemorian (sid. 49—51).

I några yttranden har framhållits, att den nya lagen borde vara tillämplig jämväl i fråga om vid lagens ikraftträdande fullständigt förfallna jordbruk.

Länsstyrelsen i Stockholms län har yttrat:

Vad angår det från 1927 års lag hämtade stadgandet, att lagen ej skall äga tillämpning med avseende å jord, varå redan vid lagens ikraftträdande jordbruket var fullständigt förfallet, kan ifrågasättas, om icke de skäl, som tala för en provisorisk utvidgning av vanhävdslagstiftningen, också motivera en viss varsamhet vid undantagandet av jord från dess tillämpning. Även om anspråken på åtgärder för tillvaratagande av jord i det vanhävdade skick, som avses i berörda stadgande, icke kunna ställas lika höga som beträffande annan jord, synes det icke vara förenligt med det rådande försörjningsläget att helt frilägga sådan jord från ingripande enligt en vanhävdslag, som tar sikte på nämnda läge.

Riksförbundet landsbygdens folk har anfört:

I övergångsbestämmelse finnes angivet, att lagen ej skall äga tillämpning, såvitt det angår ägarens ansvarighet för avhjälpande av vanhävd å brukningsdel, som genom avtal, träffat före nämnda tidpunkt, är till annan upplåten med nyttjanderätt på sådana villkor, att brukaren icke i händelse av

brukningsdelens vanvårdande kan skiljas från nyttjanderätten. Under den tid, som förflyter mellan det lagförslaget framlagts och till dess lagen fastställts, kan man befara, att jordägare, vilka äro medvetna om att de eventuellt kunna drabbas av en vanhävdslag, komma att teckna arrendekontrakt av sådan art, att det lyfter ansvaret från honom till arrendatorn. Ett sådant kringgående av lagen bör förhindras genom att övergångsbestämmelsen endast berör uppgörelser, ingångna före den 1 januari 1942.

Departements-
chefen-

Ifrågavarande bestämmelser äro avfattade i enlighet med vad utredningen föreslagit. Det i vissa yttranden framförda förslaget, att lagen även skulle omfatta vid dess ikraftträdande fullständigt förfallna jordbruk anser jag icke lämpligt. En dylik utvidgning av lagens tillämplighetsområde skulle kunna leda till uppenbart orimliga resultat. Såsom utredningen framhållit skall ett jordbruk anses alldeles förfallet endast, därest det befinner sig i sådan lägervall, att dess återställande i behörigt skick mera är att anse såsom upptagande av nytt än som iståndsättande av redan befintligt jordbruk. Det är att märka att även vid 1927 års uppsiktslagars tillkomst från deras tillämplighetsområden undantagits fullständigt förfallna jordbruk.

Anslagsfrågor.

Den nu förordade lagstiftningen kommer sannolikt att medföra något ökade kostnader för jordbrukskommissionernas verksamhet. För jordbrukskommissionerna har under nionde huvudtiteln för budgetåret 1942/43 anvisats ett belopp av 20,000 kronor. Med hänsyn till svårigheterna att bedöma omfattningen av den stegring, som den nya lagstiftningen kan medföra i berörda kostnader, torde någon ökning av anslaget, vilket är av förslagsanslags natur, för nästa budgetår icke böra ske. Därest fall som avses i 9 § av departementsförslaget skulle inträffa, torde därav föranledda kostnader även få täckas från nyssnämnda anslag. För den händelse någon mera avsevärd medelsåtgång skulle visa sig uppkomma för sistberörda ändamål torde få övervägas att därför för budgetåret 1943/44 anvisa särskilda medel.

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över förenämnda förslag till *lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk*, vilket förslag torde såsom *bilaga* få fogas vid detta protokoll, måtte för det i 87 § regeringsformen omnämnda ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten.

Ur protokollet:

Richard Jobson.

Bilaga.

F ö r s l a g
till
L a g
om åtgärder mot vanhävd av jordbruk.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Finnes å brukningsdel odlad jord till en vidd överstigande ett hektar, skall uppsikt hållas däröver att brukningsdelen ej vanhävdas, vare sig därigenom att jorden så vanskötes, att dess avkastningsförmåga äventyras, eller därigenom att nödiga byggnader bortföras eller lämnas utan underhåll.

2 §.

Till vanhävd är ej att hänföra nedläggande av jordbruk å äga, som på grund av sin naturliga beskaffenhet, belägenhet eller annan omständighet måste anses olämplig för jordbruk.

Ej heller skall den omständigheten att byggnad bortföres eller lämnas utan underhåll anses såsom vanhävd, om byggnaden till följd av förändringar i driften av jordbruket eller på grund av sådan sammanslagning av brukningsdelar, som medför väsentliga fördelar för jordbruksdriften, eller ock av annan dylik anledning blivit obehövlig; dock må, om i sammanslagningen ingår brukningsdel, som avses i lagen den 27 juni 1927 angående uppsikt å vissa jordbruk, å sådan brukningsdel befintlig byggnad, som genom sammanslagningen blivit obehövlig, bortföras eller lämnas utan underhåll endast såvida brukningsdelarna till beskaffenhet eller omfattning äro sådana, att först genom deras sammanslagning uppkommer jordbruk, därav brukaren kan erhålla sin huvudsakliga bärgning.

3 §.

För avhjälpande av vanhävd som avses i denna lag är ägaren av brukningsdelen ansvarig, dock att, om brukningsdelen brukas av annan än ägaren, ansvarigheten för avhjälpande av vanhävd av jorden åvilar brukaren.

Att i vissa fall ansvarigheten för avhjälpande av vanhävd kan åvila annan än i första stycket sägs, därom stadgas i 8 § andra stycket samt 10 § första och andra styckena.

4 §.

Den i denna lag föreskrivna uppsikten skall utövas av de enligt lagen den 27 juni 1927 angående uppsikt å vissa jordbruk tillsatta jordbrukskommissionerna.

5 §.

Där på grund av inkommen anmälan eller eljest jordbrukskommission finner skälig anledning antaga att å brukningsdel förekommer vanhävd, åligger det kommissionen att verkställa utredning i ärendet.

Finner kommissionen erforderligt att syn företages å brukningsdelen eller påkallas syn av den, som enligt 3 § första stycket är ansvarig för avhjälpande av vanhävden, skall sådan syn hållas av tre gode män, vilka efter framställning av kommissionen skola av länsstyrelsen utses bland dem som i orten äro valda till nämndemän eller till ägodelningsnämndemän eller till gode män vid lantmåteriförrättning. En av synemännen må, där så finnes lämpligt, i stället vara lantbruksingenjör, jordbrukskonsulent eller vandringsrättare. Synemännen skola å stället undersöka förhållandet samt däröver snarast möjligt och senast inom fjorton dagar efter erhållet förordnande till kommissionen avgiva redogörelse jämte förslag till de åtgärder, som för vanhävdens avhjälpande må finnas nödiga.

6 §.

Finner jordbrukskommissionen efter övervägande av den utredning som förebragts, att å brukningsdelen föreligger vanhävd, skall kommissionen omedelbart söka med den, som är ansvarig för avhjälpande av vanhävden, träffa skriftlig överenskommelse, varigenom denne åtager sig att inom viss tid vidtaga erforderliga åtgärder till vanhävdens avhjälpande. I överenskommelsen skola angivas de särskilda åtgärder som skola vidtagas ävensom i fråga om varje särskild åtgärd utsättas tid, inom vilken åtgärden skall vara verkställd. Tiden bör i allmänhet ej överstiga två år men må, där så anses oundgängligen erforderligt, utsträckas till fyra år. Tillika må i överenskommelsen fastställas vite, dock högst femhundra kronor, för underlåtenhet att fullgöra överenskommelsen.

Kan överenskommelse ej träffas eller fullgöres ej åtagande i överenskommelse, skall kommissionen utan dröjsmål anmäla förhållandet till länsstyrelsen och därvid angiva de åtgärder, som kommissionen finner nödiga för vanhävdens avhjälpande.

7 §.

Har anmälan jämlikt 6 § andra stycket skett, skall länsstyrelsen höra den, som är ansvarig för avhjälpande av vanhävden, samt, om denne påkallar syn enligt 5 § andra stycket eller länsstyrelsen eljest finner anledning därtill och sådan syn tidigare icke hållits, förordna därom. Länsstyrelsen skall därefter föreskriva de åtgärder, som erfordras för vanhävdens avhjälpande samt förelägga den som är därför ansvarig för en var av åtgärderna viss tid, inom

vilken åtgärden skall vara verkställd. Tiden bestämmes i enlighet med vad i 6 § första stycket sägs. Länsstyrelse må i fråga om byggnadsbeståndet å brukningsdelen ej föreskriva andra åtgärder än sådana, som äro oundgängligen nödvändiga för att byggnader skola finnas å brukningsdelen av den beskaf-fenhet, som fordras för jordbrukets ändamålsenliga bedrivande. Har i överenskommelse som avses i 6 § första stycket fastställts vite, må länsstyrelsen, om skäl därtill föreligga, utdöma vitet.

Försittes tid som i första stycket nämnts, äger länsstyrelsen på yrkande av jordbrukskommissionen giva det nya föreläggande ifråga om vanhävdens av-hjälpande, som med avseende å brukningsdelens skick då må finnas erforderligt.

Vid meddelande av föreläggande enligt denna paragraf äger länsstyrelsen fastställa vite för underlåtenhet att ställa sig föreläggandet till efterrättelse ävensom fälla till sådant vite.

8 §.

Vad i 5—7 §§ stadgats äger ej tillämpning, där den för vanhävden ansvarige finnes vara på grund av medellöshet eller av annan giltig orsak ur-ståndsatt att avhjälpa vanhävden.

Föreligger fall som i första stycket sägs och är fråga om vanhävd av jor-den å brukningsdel som brukas av annan än ägaren, äger jordbrukskommis-sionen, därest ägaren kan antagas vara i stånd att avhjälpa vanhävden, mot denne företaga ingripande enligt denna lag på samma sätt som om han vore brukare.

9 §.

Då för säkerställande av sådd eller skörd å brukningsdel så är oundgäng-ligen nödvändigt, må efter anmälan av jordbrukskommissionen länsstyrelsen förordna att för nämnda ändamål nödig åtgärd skall verkställas genom kom-missionens försorg. Innan sådant förordnande gives, skall länsstyrelsen be-reda brukaren tillfälle att yttra sig i ärendet, såvida det utan märklig tids-utdräkt kan ske. Kostnaden för åtgärden skall förskjutas av allmänna me-del och slutligen gäldas av brukaren.

10 §.

Har brukningsdel varit föremål för syn varom ovan sagts eller har, utan att syn förekommit, överenskommelse om avhjälpande av vanhävd enligt 6 § första stycket träffats och överlåter ägaren därefter äganderätten till brukningsdelen till annan, medför överlåtelsen icke befrielse för överlåta-ren från den ansvarighet för den vid synen befintliga eller med överenskom-melsen avsedda vanhävden, som före överlåtelsen åvilat honom, där ej jord-brukskommissionen finner anledning befria honom från ansvarigheten.

Annan brukare än ägaren vare även efter det brukningsrätten upphört ansvarig för verkställandet av sådan åtgärd till avhjälpande av vanhävd, som det på grund av överenskommelse enligt 6 § första stycket eller föreläggan-

de enligt 7 § första eller andra stycket ålegat honom att vidtaga, där han ej av jordbrukskommissionen befrias från ansvarigheten.

Innehavare av jord är skyldig tåla att annan, som är ansvarig för avhjälpande av befintlig vanhävd, vidtager de åtgärder å brukningsdelen som därför erfordras.

Vad i första och andra styckena här ovan stadgats angående den ansvarighet för vanhävd, som åvilar förutvarande ägare eller brukare, medför ej inskränkning i den ansvarighet för vanhävden, som jämlikt denna lag må åläggas annan.

11 §.

Vite, som ådömes enligt denna lag, tillfaller kronan och må i händelse av bristande tillgång till dess gäldande ej förvandlas till frihetsstraff.

12 §.

För syneförrättning skola synemännen njuta ersättning av allmänna medel enligt vad särskilt stadgas.

Har överenskommelse enligt 6 § första stycket eller föreläggande enligt 7 § första eller andra stycket ägt rum, är den, vilken avhjälpanDET av vanhävden enligt överenskommelsen eller föreläggandet åligger, där särskilda skäl ej till annat föranleda, skyldig att gälda kostnaden för syn, som på grund av stadgandet i 5 § andra stycket eller 7 § första stycket företagits i ärendet.

13 §.

BrukningSDel må tagas i anspråk för bostadsändamål eller för beredande av plats för industriell anläggning eller i annat liknande syfte; dock må detta, då fråga är om brukningSDel, som avses i lagen den 27 juni 1927 angående uppsikt å vissa jordbruk, icke ske, med mindre länsstyrelsen efter jordbrukskommissionens hörande prövar det nödigt.

Prövas i andra fall än i 2 § andra stycket avses synnerliga skäl föreligga, att brukningSDel sammanslås med annan, äger länsstyrelsen efter jordbrukskommissionens hörande tillåta att byggnad, som genom sammanslagningen blir obehövlig, bortföres eller lämnas utan underhåll.

14 §.

Klagan över beslut, som enligt denna lag meddelas av länsstyrelse, må föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement i den ordning, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämt.

Har länsstyrelse meddelat sådant förordnande som avses i 9 §, gånge förordnandet i verkställighet utan hinder av klagan över detsamma.

15 §.

Vad i denna lag finnes stadgat skall ej äga tillämpning beträffande brukningSDel som tillhör kronan.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Så länge denna lag äger gällande kraft, skola lagen den 27 juni 1927 (nr 287) angående uppsikt å vissa jordbruk samt lagen den 25 juni 1909 (nr 57 s. 13) angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland, Dalarne och Värmland, sistnämnda lag i de fall den på grund av övergångsbestämmelserna till lagen den 27 juni 1927 fortfarande kunnat tillämpas, med de undantag nedan angivnas icke vinna tillämpning.

Bestämmelserna i 4 § lagen den 27 juni 1927 skola fortfarande tillämpas. Om före den nya lagens trädande i kraft jämlikt lagen den 25 juni 1909 eller lagen den 27 juni 1927 anhängiggjorts talan om föreläggande att avhjälpa vanhävd, skall den lag, på grund varav denna talan anhängiggjorts, fortfarande vinna tillämpning i avseende å sådan talan intill dess den blivit slutligen avgjord. Syn, som företagits enligt 5 § lagen den 27 juni 1927, så ock överenskommelse enligt 6 § första stycket och föreläggande, som skett enligt 7 § samma lag, skola hava samma verkan som om synen, överenskommelsen eller föreläggandet skett enligt den nya lagen. Detsamma gäller även beträffande syn, överenskommelse och föreläggande, som skett enligt lagen den 25 juni 1909.

Den nya lagen skall ej äga tillämpning med avseende å jord, varå redan vid lagens ikraftträdande jordbruket var fullständigt förtallet, och ej heller, såvitt angår ägarens ansvarighet för avhjälpan av vanhävd å brukningsdel, som genom avtal, träffat före nämnda tidpunkt, är till annan upplåten med nyttjanderätt på sådana villkor, att brukaren icke i händelse av brukningsdelens vanvårdande kan skiljas från nyttjanderätten; dock att lagen även i nu nämnda fall skall tillämpas, därest vid lagens ikraftträdande lagen den 25 juni 1909 eller lagen den 27 juni 1927 varit tillämplig å brukningsdelen.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagen den 25 juni 1909 eller lagen den 27 juni 1927, skall hänvisningen i stället avse denna lag.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 6 maj 1942.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden FORSSMAN,
 BELLINDER,
 regeringsrådet LUNDEVALL,
 justitierådet STERZEL.

Enligt lagrådet den 5 maj 1942 tillhandakommet utdrag av protokoll över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet den 17 april 1942, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av byråchefen för lagärenden i jordbruksdepartementet hovrättsrådet B. Falenius.

Förslaget föranledde följande yttrande av lagrådet.

2 §.

Paragrafens första stycke ansluter sig i huvudsak till motsvarande bestämmelse i 1927 års uppsiktslag. Stadgandet har dock erhållit en något mildare avfattning än i gällande lag i syfte att den enskilde icke må påtvingas ekonomisk uppoffring för upprätthållande av odlingsställen där jordbruk icke kan inom överskådlig tid drivas med någon fördel. Detta är så mycket mera befogat som förevarande lagförslag avses gälla alla jordägare och kunna tillämpas jämväl å jordbruksenhet med ringa areal. Vad som åsyftats med stadgandet skulle komma till tydligare uttryck om det erhöles den avfattning, att till vanhävd ej är att hänföra nedläggande av jordbruk å äga, om med hänsyn till dennas naturliga beskaffenhet eller belägenhet eller annan omständighet det måste anses olämpligt att där driva jordbruk.

5 §.

Såsom valbar till syneman har i 5 § andra stycket upptagits, förutom de i 1927 års uppsiktslag angivna personerna, jämväl vandringsrättare. Egnahemsstyrelsen har ifrågasatt, huruvida icke kretsen av tjänstemän, som skulle kunna ifrågakomma vid utseende av synemän, borde ytterligare utvidgas med egnahemsdirektörer och egnahemskonsulenter. Vad sålunda anmärkts

synes kunna, utan vidlyftig uppräkning, vinna beaktande genom sådan omformulering av andra punkten av paragrafens andra stycke, att en av syne-
männen må, där så finnes lämpligt, vara lantbruksingenjör eller tjänsteman
hos hushållningssällskap eller egnahemsnämnd.

7 §.

Även om syn tidigare hållits, kunna förhållandena, då ärende angående
vanhävd enligt denna paragraf dragits under länsstyrelsens prövning, hava
undergått sådan förändring, att behov av ytterligare syn föreligger. I dylikt
fall bör länsstyrelsen äga förordna om ny syn med den verkan i fråga om
skyldighet för vederbörande ägare eller brukare att gälda synekostnaden
varom stadgas i 12 § andra stycket. Lagrådet föreslår därför, att första punk-
ten i 7 § jämkas i enlighet härmed.

Avfattningen av 12 § andra stycket torde giva vid handen, att vad i 7 §
första stycket stadgas beträffande föranstaltande av syn jämväl kommer att
gälla i det fall som avses i andra stycket av samma paragraf.

Övergångsbestämmelserna.

Den föreslagna lagen är betingad av de extraordinära förhållanden som nu
råda med avseende å landets livsmedelsförsörjning och bör följaktligen, så-
som i remissprotokollet framhållits, erhålla provisorisk karaktär. Den sålun-
da åsyftade begränsningen, som återverkar på bedömandet av lagförslagets
särskilda bestämmelser, är av den betydelse, att den enligt lagrådets mening
bör komma till uttryck i själva lagtexten. Då på sätt departementschefen an-
tytt tiden för lagens giltighet ej bör bliva alltför kort, kan lämpligen före-
skrivas, att lagen skall gälla till och med den 30 juni 1947. Ett sådant stad-
gande bör kompletteras med en övergångsbestämmelse av innebörd att om,
innan lagens sålunda bestämda giltighetstid utgått, överenskommelse rörande
vanhävds avhjälpande enligt 6 § träffats eller föreläggande enligt 7 § med-
delats, lagen även efter den 30 juni 1947 skall, i fråga om brukningsdel som
överenskommelsen eller föreläggandet avser, gälla intill dess i överenskom-
melsen eller föreläggandet angivna åtgärder vidtagits.

Ur protokollet:

G. Lindencrona.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 maj 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets den 6 maj 1942 avgivna utlåtande över ett den 17 april 1942 till lagrådet remitterat förslag till *lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk*.

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden:

Såsom framgår av vad jag uttalat vid remiss till lagrådet av förslaget till lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk är den nya lagstiftningen avsedd att vara av provisorisk natur. Då lagrådet hemställt, att detta även skulle komma till direkt uttryck i lagtexten, har jag icke velat motsätta mig att så sker. En viss omarbetning av övergångsbestämmelserna, varigenom den föreslagna lagen bestämts skola gälla till och med den 30 juni 1947, har därför ägt rum. Även vad lagrådet i övrigt anfört har jag funnit böra beaktas. Vissa smärre jämkningar, huvudsakligen av redaktionell natur, ha därjämte vidtagits i förslaget.

Föredraganden hemställer härefter, att ifrågavarande lagförslag efter ändring i nyss angivna hänseenden måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställer förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Benno Gårdsten.